

የዘመነ ተሐድሶ (የሪፎርሜሽን)

ሥነ-መለኮት

የተሐድሶ መሠረቶች

ተሐድሶ በቤተ ክርስቲያን አስተምህሮ እድገት ላይ ከፍተኛ ለውጥ አስከትሏል። ከተሐድሶ ዘመን በፊት በነበሩት እንደ ሺህ ዓመታት፣ ሰዎች ሊያምኑት የሚገባቸው ነገር በሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ወግና በሮም ጳጳሳት ሥልጣን እስከሚወሰንላቸው ጊዜ ድረስ፣ የቤተ ክርስቲያን ሥልጣን በየጊዜው ለማደግ ችሎ ነበር። በኋላ ግን ያን ሁሉ፣ ተሐድሶ ለወጠው።

የፕሮቴስታንት ተሐድሶን ያቀጣጠሉ አያሌ ምክንያቶች ነበሩ። አንደኛው ፖለቲካዊ ምክንያት ነው። እስልምና በ1453 ዓ.ም. ቁስጥንጥንያን ድል በማድረግ፣ ለምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን መውደቅ ምክንያት ሆነ። በዚህ ሳያበቃ ፊቱን ወደ ምዕራብ በመመለስ፣ ለሮሙ ጳጳስ ሥልጣን ሥጋት እየሆነ አውሮፓን አጥለቀለቃት። በሥነ-ጽሑፍ አማካይነትም በሮም ጳጳሳት ላይ ተጽዕኖ ያደርግ ጀመር። ከዚህ ጋር የብሔራዊ መንግሥታትና የነጻ ከተሞች አውሮፓ ውስጥ መፈጠር፣ የሮምን ፖለቲካዊ ሥልጣን ይፈታተነው ጀመር። በጠንካራ የክልል የፖለቲካ መሪዎች አማካይነት የተቀሰቀሰው ብሔራዊ ስሜትም የተሐድሶ አንቀሳቃሾችን ረድቷል።

ሁለተኛው ምክንያት፣ “ዘመነ ሬኒሳንስ” [Renaissance]* ያመጣው ትምህርት ነው። ዘመነ ሬኒሳንስ፣ ሰዎች ከመጽሐፍ ቅዱስ በተጨማሪ ጥንታዊ ሥነ-ጽሑፎችን ያጠኑ ዘንድ አእምሯቸውን ከፈተ።

* “ሬኒሳንስ”። ይህ ቃል የሚያመለክተው በአውሮፓ ታሪክ ውስጥ በግምት ከ1350 እስከ 1650 ዓ.ም. ያለውን ጊዜ ሲሆን፣ የቃሉ ቀጥተኛ ትርጉም “አዲስ ልደት” ማለት ነው። ይህ ታሪካዊ ጊዜ ይህንን ስያሜ ያገኘበት ምክንያት፣ የምሁራን እንዲሁም የሕዝቡ አስተሳሰብና የሚያተኩሩበት አመለካከት በጣም የተለወጠበት ጊዜ ስለነበር ነው። 1. በግለሰብ ሥጋዊ አኗኗር ላይ ማተኮር፣ በቤተ ክርስቲያን ሃይማኖታዊ አኗኗር ላይ በማተኮር ፈንታ ተተካ። 2. የሰው ሥራን ግድፈትና ለሰው ክብርን መስጠት፣ የእግዚአብሔርን ሥራ በግድፈትና ለእግዚአብሔር ክብርን በመስጠት ፈንታ ተተካ። 3. የዓለምና በምድር ባሉ ነገሮች ላይ ያለ ፍላጎት፣ በእግዚአብሔርና በመንግሥተ ሰማይ ባሉ ነገሮች ላይ ያለውን ፍላጎት ተካ። 4. መለኮታዊው የእግዚአብሔር መገለጥ በሰው አእምሮ ላይ በተመሠረተ ማስተዋል ተተካ።

በዚህ ትምህርታዊ እንቅስቃሴ፤ ክርስቲያን ሰብአውያን* ግንባር ቀደም ሲሆኑ፤ በተለይ የአዲስ ኪዳንን ቅጂ በግሪክኛ ያዘጋጀው ኢራስሙስ [Erasmus] (1466-1536 ዓ.ም) ቀዳሚውን ሥፍራ ይይዛል። የዚህ ሰው ሥራ አዲስ ኪዳንን ሾልጌት በተባለው የላቲንኛ ትርጉም** ሳይሆን፤ መጀመሪያ በተጻፈበት ግሪክኛ ለማጥናት ምቹ ሁኔታ ፈጥሯል። የማተሚያ መሣሪያ መፈጠርም አያሌ ሰዎች ቅዱሳት መጻሕፍትን በየግላቸው እንዲያጠኑ አስችሏል።

ዘመነ ሬኒዛንስ፤ ሰውን ማዕከላዊ ዓላማው ለሚያደርግ ትምህርት ጽኑ ድጋፍ በመስጠቱ፤ ተሐድሷውያን [Reformers/ሪፎርመሮች] ስለ ግል እምነትና ደኅንነት ከሚያስተምሩት ጋር በመጠኑም ቢሆን አመሳስሎታል።

ለተሐድሶ እንቅስቃሴ መቀጣጠል ምክንያት የሆኑት ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጉዳዮችም ነበሩ። ከመካከለኛው ዘመን ፍጻሜ ጋር በከተሞችና በቅኝ ግዛቶች ሳቢያ በተፈጠሩ ገበያዎች አማካይነት ከፍተኛ የኢኮኖሚ እድገት መጣ። በዚህ ጊዜ አንድ አዲስ መካከለኛ የኅብረተሰብ መደብ ተፈጠረና፤ ለሮም የሚሰጠው የገንዘብ ፈሰስ እንዲቋረጥ ተቃውሞውን ያሰማ ጀመር።

ያም ቢሆን ከሌሎቹ ምክንያቶች ሁሉ ሃይማኖታዊው ምክንያት ያለምንም ጥርጥር ከፍተኛውን ሥፍራ ይይዛል። አዲስ ኪዳንን በቋንቋቸው ለማንበብ ዕድል ያገኙ አንዳንድ ተሐድሷውያንና ክርስቲያን ሰብአውያን፤ በአዲስ ኪዳን ቤተ ክርስቲያን አሠራርና በሮም ቤተ ክርስቲያን አሠራር መካከል መሠረታዊ ልዩነት መኖሩን አስተዋሉ። በሮማዊቷ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ ከካህናት እስከ ጳጳሳት ድረስ ሁሉም በማይገባ አሠራር ውስጥ ተዘፍቀው ነበር፤ አንዳንዶች ሥርዓተ ክህነትን ይገዙና ይሸጡ ነበር። የሮም ቤተ ክርስቲያን ገንዘብ ከፍሎ የኃጢአት ይቅርታ ማግኘት*** ይቻላል የሚል ትምህርት ስለነበራት፤ ማንኛውም ሰው ወደፊት ለሚሠራውም ኃጢአት እንኳ አስቀድሞ ገንዘብ በመክፈል የኃጢአት ይቅርታ ማረጋገጫ ያገኝ ነበር። ቤተ ክርስቲያኒቱ ውስጥ ከሚደረጉ ማናቸውም ነገሮች ማርቲን ሉተርን ያስቆጣውና ከቤተ ክርስቲያኒቱ እንዲለይ ያደረገው ይህ ድርጊት ነበር።

* በዚህ ርእስ ላይ ተጨማሪ መረጃ ለማግኘት አባሪ አንድን ይመልከቱ።

** ይህ በ388 ዓ.ም. ገደማ በጀርም [Jerome] የተተረጎመ ነው።

*** “ኢንደልጀንስ” [Indulgence] በሕይወት ያሉ ሰዎች ከጊዜያዊ ቅጣት እንደሚድኑ ተስፋ የሚሰጥ፤ ለሞት ደግሞ ከጥርግጥ በቶሎ ነጻ እንዲሆኑ የሚያደርግ በቤተ ክርስቲያን የሚሸጥ የምስክር ወረቀት ነው።

በዚህ ጊዜ እንደ ሉተር ያሉ ሰዎች ሥልጣንን ወደ ቅዱሳት መጻሕፍት መለሱ። ምን ማመንና እንዴት መኖር እንዳለብን የመጨረሻውን መመሪያ የመስጠት ሥልጣን የመጽሐፍ ቅዱስ መሆኑንም አሳወቁ። በቅዱሳት መጻሕፍት ሥልጣንና፣ መጻሕፍቱንም ማጥናት አስፈላጊ በመሆኑ ላይ አጽንኦት በመስጠቱ፣ ጽድቅ በእምነት ነው የሚለውና ሌሎችም ጥንታዊ አስተምህሮዎች አዲስ ግንዛቤ አገኙ። ሉተር ጀርመን ውስጥ፣ ዝዊንግሊ እና ካልቪን ደግሞ ስዊዘርላንድ ውስጥ፣ የቅዱሳት መጻሕፍትን ትምህርት በስብከትና በጽሑፍ ያስፋፉ ነበር። ይህ ድርጊት በዓለም ላይ አዲስ ብርሃን እንዲበራና የመጽሐፍ ቅዱስ እውቀትም እንዲሠራጭ አደረገ።

የዘመነ ተሐድሶ መሪዎች

ማርቲን ሉተር (1483-1546)

የፕሮቴስታንት ተሐድሶ ፈር ቀዳጅ የሆነው ማርቲን ሉተር፣ በ1483 ዓ.ም. አይስሌቦን ሳክሶኒ [Eisleben፣ Saxony] በተባለው ስፍራ ከአንድ የገበሬ ቤተሰብ ተወለደ። ለሥነ-መለኮታዊ ጉዳዮች ያለው ፍላጎት ለመጀመሪያ ጊዜ የተቀሰቀሰው ምናልባት የኤርትርት [Erfurt] ዩኒቨርሲቲ ተማሪ ሳለ ለሕይወቱ መለኮታዊ ድጋፍና እርዳታ እንደሚያስፈልገው አጥብቆ በተሰማው ጊዜ ሳይሆን አይቀርም። ሉተር ከትልቅ የመብረቅ አደጋ ከተረፈ በኋላ ለቅድስት አን [Saint Anne] በመሳል፣ መነኩሴ ለመሆን ወደ አንድ የሮም ካቶሊካዊት ገዳም ገባ። ይሁን እንጂ ወደ ሮም በመጓዝ ላይ እያለ፣ የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን የተዘፈቀችበትን ብልሹ አሠራር አስተውሎ ግራ ተጋባ። ስለዚህ ወደ ዊትንበርግ [Wittenberg] በመመለስ በሥነ-መለኮት የጽኑነት ሂሳብን ተቀበለና እዚያው መጽሐፍ ቅዱስን ያስተምር ጀመር። ሉተር መጽሐፍ ቅዱስን፣ በተለይም ሮሜ 1:17 ላይ ያለውን ቃል በሚያጠናበት ወቅት፣ ጽድቅ የሚገኘው በእምነት ብቻ መሆኑን ተረዳ። ይህ የሥነ-መለኮት ግንዛቤው መሠረት ከመሆኑም በላይ፣ ካቶሊካዊቱን ቤተ ክርስቲያን የመቃወሚያ ምክንያት ሆነው። በመሆኑም ጥቅምት 31 ቀን 1517 ዓ.ም. ዘጠና አምስት መግለጫዎችን በመጻፍ ዊትንበርግ በሚገኝ አንድ የቤተ ክርስቲያን መዝጊያ ላይ ለጠፈ። እነዚህ መግለጫዎች ከካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ጋር የማይስማማባቸውን ጉዳዮች የሚያመለክቱ ነበሩ። ሉተር ‘ሶላ ስክሪፕቱራ’ ማለትም፣ ለሰዎች ብቸኛ መመሪያ ቅዱሳት መጻሕፍት እንጂ ቤተ ክርስቲያን ወይም ጉባኤዎች አይደሉም በማለት በጽኑ አስገንዘበ።

ይህ ሰው አያሌ ሥነ-መለኮታዊ ቅርሶችን ትቶልናል። ከሥርዓተ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ፣ የውኃ ጥምቀትና የጌታ እራት ብቻ ተገቢዎች ናቸው በማለት አስተማረ። የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያንን አስተምህሮ በመንቀፍም አያሌ ጽሑፎችን ጽፏል። በምትኩም የራሱን መሠረታዊ የክርስትና አስተምህሮ አኖረ። ታላላቅ መዝሙሮች ለምሳሌ “እግዚአብሔር ኃያል መጠጊያችን ነው” የሚለውንና የመሳሰሉትን ደርሷል። እንዲሁም ለመጀመሪያ ጊዜ መጽሐፍ ቅዱስን የአገሩ ሕዝብ ቋንቋ ወደ ሆነው ጀርመንኛ ተርጉሟል።* ሰዎች መጽሐፍ ቅዱስን ለማንበብና ለማጥናት እንዲችሉ የመማሪያ ዘዴዎችንም ቀይሷል።

ጆን ካልቪን (1509-1564)

በዘመኑ ተሐድሶ እንቅስቃሴ ውስጥ የተከበረና አንደበተ ርቀዕ የሥነ-መለኮት ሰው የነበረው ጆን ካልቪን፣ በ1509 ፈረንሳይ ውስጥ ተወለደ። ትምህርቱን ፓሪስ ዩኒቨርስቲ ጀመረ። በሰብአዊነት አስተሳሰብ አራማጆች ተጽዕኖ ሥር የገባውም እዚያው ነው። በኋላ በአርሊየንስ [Orleans] ዩኒቨርስቲ ገብቶ የሕግ ትምህርት አጠና፤ ቡርዝ [Bourges] ዩኒቨርስቲ ገብቶም ተጨማሪ ትምህርት ተከታትሏል። በ1534 የፕሮቴስታንት እንቅስቃሴን በሙሉ ልቡ በመቀበሉ ከፈረንሳይ ተባረረ። ከዚያም ስዊዘርላንድ ወደሚገኘውና ባዘል [Basel] ወደተባለው ሥፍራ በመሄድ ገና የሃያ ስድስት ዓመት ወጣት ሳለ “የክርስትና ሃይማኖት ድንጋጌዎች” [Institutes of the Christian Religion/ኢንስቲቲዩትስ ኦፍ ዘ ክርስቲያን ሪሊጂን] የተባለውን ታላቅ መጽሐፍ ጻፈ። ይህ መጽሐፍ የፕሮቴስታንት እንቅስቃሴ ትክክለኛ መሆኑን በማብራራት ለፈረንሳይ ንጉሥ መልስ የሚሰጥ ነበር። ይህ ታላቅ መጽሐፍ በየጊዜው ብዙ ማሻሻያዎችና ማስተካከያዎች ከተደረጉለት በኋላ፣ የአራት መድበሎችና የሰማንያ ምዕራፎች ጥራዝ ሊሆን ችሏል።

ካልቪን ስትራስበርግ [Strasbourg] ውስጥ ጥቂት ከቆየ በኋላ፣ በ1541 ጄኔቭ [Geneva] ስዊዘርላንድ ውስጥ ለመኖር ወደዚያ ተመለሰ። እዚያም መጋቢ በመሆን በየቀኑ ይሰብክና ያስተምር ነበር። ከብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥም በሃያ ሰባቱ ላይ ማብራሪያዎችን ጽፏል። እንዲሁም ከዮሐንስ ራእይ በስተቀር በቀሩት የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ላይ ማብራሪያዎችን አቅርቧል። ካልቪን ጄኔቭ በነበረበት ጊዜ አብያተ ክርስቲያናዊና ፖለቲካዊ በሆኑ ጉዳዮች ላይ፣ የሐሰት አስተማሪዎችን በመቅጣት (አንዳንዴም ሞት እስከመፍረድ) ሥልጣን ነበረው። የሴርቪተስ

* ለሉተር ትርጉም ከፍተኛ ቦታ ያሰጠው፣ ለመጻፍ የተጠቀመበት ጀርመንኛ፣ በብዙ ሕዝብ ዘንድ የሚነገር የተለምዶ ቋንቋ መሆኑ ነበር።

[Servetus] አስተምህሮ ሥላሴን አስመልክቶ ተቃርኖ በማሳየቱ በእሳት በመቃጠል እንዲሞት የተበየነበት ፍርድ በአሁኑ ጊዜ በካልቪን ማንነት ላይ ጥቁር ነጥብ ሆኗል። ይሁን እንጂ ካልቪን በሥልጣን ላይ በነበረበት ወቅት፤ በጄኔቭና በሌሎችም ቦታዎች የነበሩ መሪዎችና መናፍቃን እንኳን ሳይቀሩ፤ የሴርቪተስ ዓይነቱ ትምህርት ከባድ ክህደት መሆኑንና የሞት ቅጣት የሚያስከትል መሆኑን ያውቁ ነበር። ካልቪን የሴርቪተስን ሕይወት ለማዳን ብዙ ታግሎ ሳይሆንለት ቢቀር፤ በጣም እያዘነ ፍርዱ እንዲጸናበት አደረገ።

ካልቪን መጽሐፍ ቅዱስን ሳይንሳዊ በሆነ መንገድ የተረጎመ የመጀመሪያው ሰው ተብሎ ነበር። በእግዚአብሔር ሉዓላዊነት ላይ የተመሠረተው የሥነ-መለኮት አስተምህሮው፤ በአውሮፓና በስኮትላንድ የሚገኙ “ተሐድሷዊ አብያተ ክርስቲያን”* በዚሁ ጎዳና እንዲጓዙ አድርጓቸዋል።

ፕላሪክ ዝዊንግሊ (1484-1531)

ካልቪን ስዊዘርላንድ ውስጥ የሚኖሩ ፈረንሳይኛ ተናጋሪዎችን በሚያገለግልበት ጊዜ፤ በ1484 የተወለደው ፕላሪክ ዝዊንግሊ ደግሞ በዚያችው አገር የሚኖሩ ጀርመንኛ ተናጋሪዎችን ያገለግል ነበር። ዝዊንግሊ በመጀመሪያ በርን [Berne]፤ ቪየና [Vienna] ቀጥሎም ባዘል በተባሉ ሥፍራዎች ትምህርቱን ከተከታተለ በኋላ ከ1506-1518 በነበረው ጊዜ የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ካህን በመሆን አገልግሏል። ዝዊንግሊ ክርስቶስንና የተሐድሶን አመለካከት የተቀበለው ካህን ሆኖ ባገለገለባቸው የመጨረሻ ዓመታት፤ ኢራስመስ የተባለው ተርጓሚ በግሪክኛ ያዘጋጀውን የአዲስ ኪዳን ቅጂ በሚያጠናበት ወቅት ነበር። ዝዊንግሊ በ1519 ዙሪክ [Zurich] ውስጥ የአንድ ታዋቂ ቤተ ክርስቲያን መጋቢ ሆኖ ሲያገለግል፤ መጽሐፍ ቅዱስን በግልጥ ያስተምርና የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያንን አሠራር ያወግዝ ነበር። ዙሪክ ከተማ ውስጥ የከተማው ከንቲባ በተገኘበት

* “ተሐድሷዊ ቤተ ክርስቲያኖች”። ይህ ቃል የሚያመለክተው የካልቪንና የዝዊንግሊን ትምህርተ እምነትና ልምምድ የሚከተሉትን የፕሮቴስታንት ቤተ ክርስቲያኖች ከሉተር፤ ከአናባፕቲስትና ከሌሎች ተጋድሷዊ የፕሮቴስታንት ቤተ ክርስቲያኖች ጋር በማግከር ነው።

እነዚህ ቤተ ክርስቲያኖች በእንግሊዝኛ የሚጠሩበት ስም “Reformed Churches” የሚል ሲሆን፤ ትምህርታቸው ደግሞ “የተሐድሶ ትምህርት” [“Reformed Theology”] ይባል ነበር። ይሁን እንጂ፤ በቃሉ ምክንያት ሊመጣ የሚችል መደናገርን ለመከላከል በፋንታው በዚህ መጽሐፍ ውስጥ “ካልቪኖዊ” የሚለውን ቃል እንጠቀማለን።

በተካሄደ አንድ ሕዝባዊ ጉባኤ ላይ በተደረገ ክርክር የዝዊንግሊ አመለካከት (አቋም) ተቀባይነት አገኘና የተሐድሶ ሥነ-መለኮት እንዲሁም አሠራር እንዲስፋፋ ምክንያት ሆነ። በዚህም ምክንያት ካህናት እንዲያገቡ፣ የምስል አምልኮ እንዲወገድ፣ የቅዳሴ ሥርዓት እንዲቆምና የቤተ ክርስቲያንም ንብረት ለትምህርት አገልግሎት እንዲውል ተደረገ።

ዝዊንግሊ፣ የጌታ እራት፣ መታሰቢያ ብቻ ነው የሚለውን አቋም በመያዙ፣ ምንም እንኳ ደኅንነት የሚገኘው በጸጋ ነው በሚለው ፅንሰ አሳብ ላይ ቢስማሙም ሉተር ከዝዊንግሊ ጋር የነበረውን ኅብረት አቋርጦ። ዝዊንግሊ በ1531 ከአንዲት የሮም ካቶሊካዊት ግዛት ከሆነች አውራጃ ጋር በተደረገው ጦርነት ተገደለ። ዝዊንግሊ በአንዳንድ የሃይማኖት ትምህርቶቹ ከካልቪንና ከሉተር የሃይማኖት ትምህርቶች ርቆ በመሄድ የአናባፕቲስቶችን አቅጣጫ ተከትሏል።

የዘመነ ተሐድሶ ትምሕርተ ቅዱሳት መጻሕፍት

የሉተር አስተምህሮ

ለማርቲን ሉተር፣ በእምነትና በደኅንነት ጉዳዮች ላይ ብቸኛውና እውነተኛው ባለሥልጣን መጽሐፍ ቅዱስ ነው። ሉተር ወደዚህ አመለካከት ከመጣ በኋላ የሊቀ ጳጳሳቱን ሥልጣን፣ የቤተ ክርስቲያን ጉባኤዎችን፣ የኃጢአት ይቅርታ ለማግኘት ገንዘብ መክፈል ያስፈልጋል [Indulgence/ ኢንደልጂንስ] የሚለውን ትምህርትና፣ የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያንን ሥርዓታት ክፉኛ ተቃውሟል። “ከእግዚአብሔር ቃል በቀር የእምነት አንቀጾችን የሚወስን የለም፤ መላእክት እንኳ አይችሉም” አለ። ከዚህም ሌላ ቅዱሳት መጻሕፍት የመንፈስ ቅዱስ ምስክር እንደመሆናቸው ሥልጣን ያላቸው መሆኑን ገልጧል። ስለ ቅዱሳት መጻሕፍት ሲናገርም፣ “በእግዚአብሔርና በመንፈስ ቅዱስ አማካይነት ለቤተ ክርስቲያን የተሰጠ መጽሐፍ ነው” ብሏል። ስለ ዘፍጥረት መጽሐፍ በጻፈው ማብራሪያ መግቢያ ላይ መጽሐፉን፣ “የመንፈስ ቅዱስ መጽሐፍ” ብሎታል።

ሉተር ቅዱሳት መጻሕፍትን የሚያገናኛቸው ስለ ክርስቶስ ከሚገልጡት ነገር ጋር ነው። በመሆኑም የያዕቆብን መልእክት “ገለባ መልእክት” ሲለው፣ ለሮሜ፣ ለገላትያና ለኤፌሶን መልእክቶች ግን የላቀ ቦታ ሰጥቷቸዋል። በርሱ አባባል እነዚህ መልእክቶች፣ ጌዱሕ ወንጌልና ስለ ክርስቶስም መሠረታዊ ግንዛቤ የሚያስገኙ ናቸው። መጽሐፈ መከብብ በሰለሞን መጻፉን ይጠራጠራል፤ መጽሐፈ አስቴር ደግሞ፣ ብሉይ ኪዳን ካናን ውስጥ መጨመር አልነበረበትም ባይ ነው።

ሉተር ስለ ቅዱሳት መጻሕፍት አፈታት ጠቃሚ መመሪያዎችን ሰጥቷል፡- (1) የሕጉ ቃል ብቻ ሳይሆን፤ የመንፈስ ቅዱስም አብርሆት ያስፈልጋል፤ (2) ታሪካዊ ሁኔታዎችን ከግንዛቤ ውስጥ ማስገባት ያሻል፤ (3) ሕግ በሆነው ብሉይ ኪዳንና፤ ወንጌል በሆነው አዲስ ኪዳን መካከል መሠረታዊ ልዩነት እንዳለ ማጤን ተገቢ ነው፤ (4) ለቅዱሳት መጻሕፍት ውሁድነትን የሚሰጣቸው ክርስቶስ ነው፤ (5) ቅዱሳት መጻሕፍትን ቃል በቃል መተርጎም ወይም መፍታት መልካም ነው፤ ተምሳሌታዊ አፈታት ወይም አተረጓጎም ግን “የጦጣ ብልጣብልጥነት” ነው ብሏል።

የዝዊንግሊ አስተምህሮ

ኸልሪክ ዝዊንግሊ የተባለው ጸሐፊ፤ ቅዱሳት መጻሕፍት እንከን የለሾችና ባለሥልጣን መሆናቸውን ሲያጸና፤ “የእግዚአብሔር ቃል የሚናገረውን በማድረግ ረገድ እርግጠኛ ነው” ብሏል። ዝዊንግሊ ኢራስመስ የተባለው ሰው በግሪክኛ ያዘጋጀውን የአዲስ ኪዳን ቅጂ አንብቦ ከተለወጠ በኋላ፤ የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያንን ሥልጣን እንደማያምን በግልጽ አስታወቀ። ደኅንነትን በተመለከተ የመጨረሻው ሥልጣን የመጽሐፍ ቅዱስ ብቻ ነው ብሏል።

ዝዊንግሊ ጊዜውን ሁሉ ቅዱሳት መጻሕፍትን በማጥናት ያሳልፍ ነበር። የቅዱሳት መጻሕፍትንም ሥልጣን በማረጋገጥ፤ ከማቴዎስ ወንጌል ጀምሮ የእያንዳንዱን ምዕራፍና ቁጥር ፍቺ በቅደም ተከተል እያብራራ ሰብኳል። የተሐድሶ መሪ እንደመሆኑ፤ ሥራዎቹን ሁሉ፤ አከራካሪ ነጥቦች በእግዚአብሔር ቃል መወሰን አለባቸው በሚለው መርህ ላይ ይመሠርት ነበር። ዝዊንግሊ ሥራውን ሁሉ በቅዱሳት መጻሕፍት አስተምህሮ ላይ ለመመሥረት ዘወትር ይጥር ነበር። ከሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን፤ ከሉተራዊ ወይም ከአናባፕቲስት ተከታዮች ለሚቀርብለት ተቃውሞ ሁሉ፤ መጽሐፍ ቅዱስን አብነት እያደረገ ነበር መልስ የሚሰጠው። ከሉተር ባላነሰ ሁኔታም በእግዚአብሔር ቃል ላይ የተመሠረተ ሥነ-መለኮትና ቤተ ክርስቲያን ይሻ ነበር።

ዝዊንግሊ አጽንኦት ከሰጣቸው ነገሮች ውስጥ፤ መጽሐፍ ቅዱስ ለማንኛውም አንባቢ ግልጽ ነው፤ ማንኛውም አንባቢ መጽሐፍ ቅዱስን አንብቦ ለመረዳት ይችላል የሚሉት ዐቢይ ስፍራ ይይዛሉ። በግልጽ እንደተናገረው፤ መጽሐፍ ቅዱስ “በራሱ ፍጹም ነው፤ ለሰው ልጆችም ጥቅም ተገልጧል።” በመሆኑም መጽሐፍ ቅዱስን አንብቦ ለመረዳት ጳጳስ፤ ካህን ወይም የቤተ ክርስቲያን ጉባኤ አያስፈልጉም። መጽሐፍ ቅዱስን መግለጥ የመንፈስ ቅዱስ አገልግሎት ነው። ትሑት በሆነ ልብ፤

በጸሎትና ባልተበረዘ መንፈስ የሚያነሱት ሁሉ መልእክቱን ሊረዱ ይችላሉ። እነዚህ ሁኔታዎች ሲሟሉ፤ መንፈስ ቅዱስ የመልእክቱን ፍቺ ይገልጥላቸዋል ብሏል።

የካልቪን አስተምህሮ

ጀን ካልቪን ሃይማኖታዊ በሆኑ ጉዳዮች ላይ የመጨረሻው ሥልጣን የመጽሐፍ ቅዱስ እንጂ፤ የቤተ ክርስቲያን አይደለም በማለት አረጋግጧል። መጽሐፍ ቅዱስንም የሚመለከተው፤ በማንኛውም ጊዜና በሁሉም ሰው ላይ የመጨረሻው ከፍተኛ ባለሥልጣን እንደሆነ አድርጎ ነው። መጽሐፍ ቅዱስ እስትንፋስ መለኮት ነው የሚለውን አመለካከት እንደሚቀበል ያረጋገጠውም፤ ሰዎች ሁሉ “በቅዱሳት መጻሕፍት አማካይነት የተላለፈውን ነገር፤ አንድም ሳያስቀሩ መቀበል አለባቸው” በማለት ነበር።

አንዳንድ ሰዎች ካልቪንን፤ “የተንታኞች ንጉሥ”፤ “የአሥራ ስድስተኛው ምዕተ ዓመት ተንታኝ”፤ እንዲሁም “የእውነተኛ ትንታኔ ፈጣሪ” ብለውታል። ሌሎች ደግሞ፤ የመጀመሪያው ሳይንሳዊ ተንታኝ ብለውታል። ካልቪን በሁሉም የመጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍት ላይ ጠለቅ ያሉ ትንታኔያዊ ማብራሪያዎችን ከመጻፉም በላይ፤ “የክርስትና ሃይማኖት ድንጋጌዎች” በተሰኘው መጽሐፉ ላይ የራሱን ሥነ-መለኮታዊ አስተምህሮ በተመለከተ ሰፊ ማብራሪያ ሰጥቷል። የቅዱሳት መጻሕፍት አፈታት መርህን አስመልክቶም ከዚህ የሚከተሉትን መመሪያዎች ገልጧል፡-

(1) የመጽሐፍ ቅዱስ ተርጓሚ ወይም ፊቺ የመንፈስ ቅዱስ አብርሆት ያስፈልገዋል፤ (2) ተምሳሌታዊ አተረጓጎም ሰዎችን ከመጽሐፍ ቅዱስ እውነት የሚያርቅ በመሆኑ ሰይጣናዊ ነው፤ በመሆኑም ሊወገድ ይገባል፤ (3) መጽሐፍ ቅዱስ በራሱ በመጽሐፍ ቅዱስ ይተረጎማል። ይህ አባባል ለካልቪን ብዙ ነገሮችን ያካትታል። መጽሐፍ ቅዱስን ቃል በቃል መተርጎም መጽሐፉ የሚለውንና፤ ደራሲው ለማለት የሚፈልገውን ማድመጥ ማለት ነው። የቅዱሳት መጻሕፍትን ሰዋሰው፤ የቃላትን ፍቺና አገባቡን (ዐውደ ንባቡን)፤ እንዲሁም በተመሳሳይ ርእስ ጉዳዮች ላይ ቅዱሳት መጻሕፍትን ከቅዱሳት መጻሕፍት ማነጻጸር ማለት ነው።

የዘመነ ተሐድሶ ትምህርተ ክርስቶስ

ትምህርተ ክርስቶስን አስመልክቶ ካልቪንና ዝዊንግሊ ትክክለኛውን አመለካከት ተከትለዋል። ክርስቶስ አንድ አካል በሁለት ባሕርይ ነው። ሁለቱ ባሕርያት እርስ በርስ አይቀላቀሉም። ሉተር ከዚህ

አኳያ የተለየ አመለካከት ነበረው። የክርስቶስ ሰብአዊ ባሕርይ እንደ ሁሉን አዋቂነት፣ በሁሉ ሥፍራ መገኘትና ሁሉን ቻይነት የመሳሰሉ የመለኮት ባሕርያት ስላሉት፣ በጌታ እራት ጊዜ በአካል ይገኛል ብሎ አስተምሯል። የዚህ አመለካከት ችግር፣ በክርስቶስ ሁለት ባሕርያት መካከል ያለውን ልዩነት አለመጠበቁ ነው።

የዘመነ ተሐድሶ ሥነ-ሰብአዊነት

የተሐድሷው ያን አመለካከት

ሉተርና ካልቪን የሰውን በኃጢአት መውደቅ አስመልክቶ ከሞላ ጎደል አንድ ዓይነት አመለካከት አላቸው። በነርሱ አመለካከት ሰው በኃጢአት ከወደቀበት ፍርድ ይድን ዘንድ፣ የእግዚአብሔር ጸጋ ያስፈልገዋል። ዝዊንግሊም ከዚህ አመለካከት ጋር ይስማማል። ከ1519-1605 የኖረውና ካልቪንን ጄኔቭ ውስጥ የተካው ቴዎዶር ቢዛ [Theodore Beza] የተባለው መምህር እንዲህ በማለት አስተማረ፡- አዳም የሰው ዘር ሁሉ ቀዳሚ አባት ነው፤ ስለዚህ አዳም ኃጢአት ሲሠራ እርሱ የሰብአውያን ሁሉ ወካይ እንደመሆኑ፣ የሰው ዘር በሙሉ በኃጢአት ወደቀ፣ ተበከለም። በዚህም ሳቢያ ከያኔ ወዲህ የሚወለድ ሕፃን ሁሉ በኃጢአት የተበከለ ነው።

ሰው በኃጢአት የተበከለ ነው ከሚለው አመለካከት የተነሣ፣ ካልቪን ሰው ነጻ ፍቃድ አለው የሚለውን አመለካከት አልተቀበለውም። በነርሱ አባባል፣ ሰው በውድቀቱ ጊዜ ነጻ ፍቃዱን አጥቷል። በእርሱ ትምህርት መሠረት የሰው ፍቃድ ወደ ክፉ ከሚያመራው አቅጣጫ በስተቀር ወደየትም እንዳይሄድ ተጠፍሯል። በሌላ በኩል ደግሞ፣ ሰው በኃጢአቱ ምክንያት ተጠያቂነቱ አይቀሬ ነው። ምክንያቱም ከውጪ በሆኑ ሁኔታዎች ሳይሆን በገዛ ፍቃዱ ኃጢአትን ሠርቷል በማለት አስተምሯል። በተጨማሪም ሰው ማመዛዘኛ አእምሮው ቢጎዳም ክፉና ደጉን ለመለየት ይችላል። ስለዚህ መልካሙን ትቶ ክፉውን በመምረጡ ተጠያቂ ነው ብሏል።

ሰው በኃጢአት ተበክሏል የሚለው አስተምህሮ ውጤት፣ አስቀድሞ የመወሰን [Predestination] አመለካከት ነው። ይህ አሳብ በሉተር፣ በካልቪንና በዝዊንግሊ ተቀባይነት አግኝቷል። ሰው በኃጢአት በመውደቁ ሳቢያ፣ በቀና መንገድ ወደ እግዚአብሔር ለመመለስ ስለማይችል፣ እግዚአብሔር የተወሰኑትን ለደኅንነት ይመድብ ዘንድ ፈልጓል።

ሱስንዮሳዊው አመለካከት

ከ1539-1604 የኖረውና ፋውስተስ ሱስንዮስ [Faustos Socinus] የተባለው ሰው፤ የፔላጊዩሳውያንን አመለካከት ተከትሎ፤ ሰው በኃጢአት ተበክሏል የሚለውን አመለካከት አልተቀበለም። ሱስንዮስ ሲያስተምር፤ ሰው በእግዚአብሔር አምሳል መፈጠሩ፤ የምግባር ፍጹምነቱን የሚያሳይ ሳይሆን፤ ከሱ ያነሱ ፍጥረታትን ለመግዛት መቻሉን ነው። ምንም እንኳ አዳም ኃጢአት ቢፈጽም፤ የርሱ ኃጢአት በዝርያዎቹ ላይ ክፉ ጠንቅ አላስከተለም። ምክንያቱም የሰው ምግባራዊ ተፈጥሮ በዘር ተከታዮቹ ዘንድ የሚተላለፈው ሳይበከልና ሳይበላሽ ነው። ሰዎች አሁን ኃጢአትን የሚፈጽሙት በውርስ ካገኙት ኃጢአት ሳቢያ ሳይሆን፤ ከሚያዩት መጥፎ ምሳሌ የተነሣ ነው። ሱስንዮስ ከዚህ በተቃራኒው ሲያስተምር፤ ሰዎች ሁሉ አዳም ከውድቀት በፊት ከነበረው ባሕርይ (ተፈጥሮ) ጋር ስለሚወለዱ፤ ኃጢአትን ለመከላከል ወይም ለማስወገድ ይችላሉ ብሏል።

አርሜኒዮሳዊ አመለካከት

ከ1560-1609 የኖረውና ጀኮበስ አርሜኒዮስ [Jacobus Arminius] የተባለው ሰው ጄኔቭ ውስጥ የቴዎዶር ቢዛ ተማሪ ስለነበር፤ አክራሪ ካልቪኖዊ ሆነ። ነገር ግን ከተቃዋሚዎቹ ጋር በገጠመው ክርክር፤ ከእርሱ አሳብ ይልቅ የተቃዋሚዎቹ ጠንካራ መሆኑን በማመን አመለካከቱን ለወጠና፤ ለሰው ዘር በሙሉ ሁሉን አቀፍ ጸጋና ነጻ ፍቃድ ተሰጥቷል የሚለውን አስተምህሮ ደገፈ። በመሠረቱ ግን ሰው የኃጢአት ውርስ አለበት የሚለውንና፤ የአዳም በደልና ኃጢአት ለዘር ተተኪዎቹ ተላልፏል የሚለውን አስተምህሮ በመቃወሙ አቋሙ ከፊል ፔላጊዩሳዊ ነው። እንደ አርሜኒዮስ አሳብ የሰው ዘር ከአዳም የወረሰው የኃጢአት ብክለትን ብቻ ነው። ይህ ብክለት ደግሞ በዝርያዎቹ ላይ እየተላለፈ ደካማ አደረገው እንጂ ለኃጢአት ፍርድ አልዳረገውም። ኃጢአት ያስከተለው ጉዳት ከዚህ ይልቅ፤ ሰው በጥረቱ የዘላለም ሕይወት እንዳያገኝ ደካማ ማድረጉ ነው። ይሁን እንጂ፤ የሰው ውድቀት ወደ እግዚአብሔር የመቅረቢያ ኃይል አላሳጣውም። በዚህም ምክንያት እግዚአብሔር ለሰው ልጅ ቀስቃሽ ጸጋ በመስጠት፤ የኃጢአት ብክለት ያስከተለው ውጤት እንዲደመስስና እርሱ ካዘጋጀለት ደኅንነት ጋር እንዲተባበር ያስችለዋል።

የዘመነ ተሐድሶ ትምሕርተ ደኅንነት

አስቀድሞ መወሰን [Predestination]

ካልቪን ደኅንነት በጸጋ ይገኛል በማለት አስተማረ። ይህ ደኅንነት የተመሠረተው በእግዚአብሔር ዘላለማዊ ድንጋጌ ወይም ውሳኔ ላይ ነው። እግዚአብሔር ሉዓላዊ ከመሆኑ የተነሣ፤ የሚሆኑት ነገሮች ሁሉ በእርሱ የተወሰኑ ናቸው። በዚህ መሠረት ካልቪን ሁለትዮሽ አስቀድሞ መወሰንን አስተማረ። “በትምህርቱ ‘አስቀድሞ መወሰን’ ብለን የምንጠራው፤ እግዚአብሔር በዘላለም ዕቅዱ መሠረት የእያንዳንዱን ሰው ዕድል የወሰነበትን ነው። ሰዎች በአንድ ዓይነት ሁኔታ አልተፈጠሩም። ለአንዳንዶች የዘላለም ሕይወት፤ ለአንዳንዶች የዘላለም ጥፋት ተመድቦ ላቸዋል። ስለዚህ የእያንዳንዱ ሰው ፍጻሜ ከሁለት ለአንዱ ነገር ተወስኗል። ወይ ለዘላለም ሕይወት፤ አለዚያም ለዘላለም ሞት” ብሏል። የአስቀድሞ መወሰን አስተምህሮ፤ ለዘላለም ሕይወት መመረጥንና ለፍርድ መመደብን ያጠቃልላል። ካልቪን የሁለቱንም አስፈላጊነት አበክሮ ገልጧል። ለደኅንነት መመረጥ በእግዚአብሔር ጸጋ ላይ የተመሠረተ ሲሆን፤ ኩነቷ ደግሞ ከኃጢአትና ከበደል የተነሣ የሚመጣ ነው።

ሉተርም፤ የሰውን በኃጢአት መበከልና አቅመ ቢስነት መሠረት በማድረግ፤ አስቀድሞ ስለመወሰን አስተምሯል። ዝዊንግሊም የአስቀድሞ መወሰን እምነቱን በእግዚአብሔር ቸርነት ላይ መሥርቷል።

ሥርየት

የተሐድሷውያኑ አመለካከት። ምንም እንኳ ፕሮቴስታንቶችም ሆኑ ካቶሊኮች የክርስቶስን የሥርየት ዋጋ ቢገነዘቡ፤ የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ከቶማስ አኩናስ የተገኘውን አስተምህሮ ስትከተል፤ የተሐድሷውያን አመለካከት ደግሞ በአንሰለም የሥርየት አመለካከት ላይ የተመሠረተ ነው። ይሁን እንጂ፤ አንሰለም ሰው ኃጢአት በመሥራቱ የተነሣ የእግዚአብሔር ክብር ተወስዶበታል፤ በመሆኑም ይህን የእግዚአብሔር ክብር ለማስመለስ ክርስቶስ መሞት ነበረበት፤ በማለት አስተማረ። በተሐድሷውያን አመለካከት ግን፤ ክርስቶስ የሞተው የእግዚአብሔርን የፍትሕ ጥያቄ ለማርካት ነው። ስለዚህም ክርስቶስ ለኃጢአት የሚገባውን ቅጣት በመሸከምና በመስቀል ላይ በመሞት የእግዚአብሔርን ፍትሕ አረካ። ይህ የክርስቶስ ሥራ ውጤታማ የሚሆነው፤ አማኙን ከእርሱ ጋር አንድ በሚያደርገው እምነት ብቻ ነው። እንዲህ ሲሆን

አማኙ የክርስቶስን ጽድቅ ይለብሳል። ሉተርም በበኩሉ እንዲህ አለ፡- ክርስቶስ “በመንግሥቱ ኖሬ የእርሱ እሆን ዘንድ በክቡር ደሙ፥ ያለ ኃጢአት በሆነው ሞቱና ሥቃዩ ዋጀኝ።” ካልቪን ደግሞ የክርስቶስ የሥርየት ሞት ለተመረጡት ብቻ ነው ብሏል።

የሱስንዮሳውያን አመለካከት። ሱስንዮስ የእግዚአብሔር ፍትሕ የክርስቶስን ሞት ጠይቋል፤ የሚለውን አሳብ አልተቀበለውም። እግዚአብሔር ኃጢአተኛውን ያለ ክርስቶስ የሥርየት ሞት ይቅር ሊለው ይችላል በማለት አስተማረ። እንደርሱ አባባል እግዚአብሔር ኃጢአተኛውን ይቅር የሚለው፤ ከምሕረቱ የተነሣ እንጂ፤ ከክርስቶስ ሞት የተነሣ አይደለም። እርሱ ከሰው የሚፈልገው ንስሐ መግባትንና ለሕግጋቱ የመታዘዝ ፍላጎት ማሳየትን ብቻ ነው። የክርስቶስ ኢየሱስ ሞት የመታዘዝ ምሳሌ በመሆን ሌሎችን ያነሣሃል። የሱስንዮስ አመለካከት ከታሪክ አኳያ ሲታይ፤ ከፔላጊዩሳዊነት፤ በቅርቡ ደግሞ ከዩኒተሪያኒዝም* ጋር ተፈርጀል።

ግሮቲየሳዊ አመለካከት። ከ1583-1645 ዓ.ም. የኖረውና ሁጎ ግሮቲየስ የተባለው የሥነ-መለኮት ሰው፤ የሱስንዮስን አስተምህሮ ተቃውሟል። ይሁን እንጂ ከተሐድሷውያን የተለየ አቋም ነበረው። ግሮቲየስ

ተሐድሷውያን (ሪፎርመርስ) በኃጢአት ሥርየት ላይ ያላቸው አመለካከት		
ሰዎች	የክርስቶስ ሞት	የእግዚአብሔር ሥራው
ሱስንዮስ	አያስፈልግም	ይቅርታው ከምሕረቱ የተነሣ ነው፤ ከክርስቶስ ሞት የተነሣ አይደለም
ግሮቲየስ	“የምልክት ዓይነት ክፍያ” ነው፤ ሙሉ ክፍያ አላስፈለገም	የሕግን ጥያቄ አስቀረ
አርሜኒየስ	ለኃጢአት ዕዳ ሙሉ ክፍያ አይደለም፤ ግን ለቅጣቱ ምትክ ነው	በክርስቶስ ሞት በኩል ምሕረትን ያደርጋል፤ የፍትሕን ጥያቄ ይተዋል
ሉተር	ለኃጥዑ ምትክ ሥርየት፤ የእግዚአብሔርን ቁጣ ያበረደ	ለሚያምኑ ጽድቅን ይሰጣል
ካልቪን	ለኃጢአት ምትክ ሥርየት፤ የእግዚአብሔርን ቁጣ ያበረደ	ለሚያምኑ ጽድቅን ይሰጣል

* በዚህ ርእስ ላይ ተጨማሪ መረጃ ለማግኘት አባሪ አንድ ይመልከቱ።

በትምህርቱ አጉልቶ ይገልጥ የነበረው፤ እግዚአብሔር ለሰው ኃጢአት ሙሉ የበደለ ክፍያ አልጠየቀም፤ የክርስቶስ ሞት የሕግን ጥያቄ ለማስወገድ የተደረገ የምልክት ዓይነት ክፍያ ነው በማለት ነበር። የአዲስ ኪዳን አስተምህሮ ግን፤ የክርስቶስ ኢየሱስ ሞት፤ ሕግ የሚጠይቀውን ሁሉ በበቂ ያሟላል የሚል ነው። በመሆኑም ግሮቲየስ እጅግ ተሳስቷል።

የአርሜኒያውያን አመለካከት።* የአርሜኒያውያን ሥነ-መለኮት አስቀድሞ የተመሠረተው የሱስንዮሳዊነትን ስሕተቶች ለማረም በጻፉት፤ ኩርሴሊየስ [Curcellaeus] እና ሊምቦርክ [Limborch] በተባሉ ሰዎች ነው። እነዚህ ሰዎች የክርስቶስን ሞት የሚመለከቱት በደለኛውን ነጻ የማውጣት ዓላማ ካለው የብሉይ ኪዳን የእንስሳት መሥዋዕት ሥርዓት ጋር በማመሳሰል ነው። የክርስቶስ ሞት መሥዋዕት ቢሆን እንኳ፤ መሥዋዕት የዕዳ ክፍያ ወይም በኃጢአት የተነሣ የተፈጠረውን የፍትሕ ጉድለት ማሟያ አይደለም። በብሉይ ኪዳን የመሥዋዕት ሥርዓት ምሳሌ መሠረት ሕጉ የሚጠይቀውን የእንስሳ መሥዋዕት የሚያቀርብ የብሉይ ኪዳን አማኝ፤ የኃጢአት ይቅርታን ያገኛል። በተመሳሳይ ሁኔታ ምንም እንኳ ክርስቶስ በቀጥታ (ሙሉ በሙሉ) ኃጢአተኛው ይቀበለው የነበረውን ቅጣት ባይቀበል፤ እግዚአብሔር በእርሱ ሞት ምክንያት ኃጢአተኛውን ይቅር ለማለት ተስፋ ሰጥቷል። ይህንንም ያደረገው የፍትሕን ጥያቄ ይቅር ብሎ በመተው ነው። ክርስቶስ በሞቱ ሰው ሊቀበለው የተገባውን መከራ ያህል አልተቀበልም። ይልቁንም የክርስቶስ ሞት የሰው ቅጣት ምትክ ነው።

በአርሜኒያውያን አመለካከት መሠረት፤ የክርስቶስ ሞት ለሰው ከሚገባው ቅጣት ጋር እኩል ስላልሆነ፤ የርሱ ሞት ለእኛ ኃጢአት ሙሉ ክፍያ አይደለም። የክርስቶስ ሞት (ሰው በኃጢአቱ ምክንያት ሊቀበለው ይገባው ለነበረው ቅጣት)፤ እግዚአብሔር የሰጠው የምትክ ቅጣት ብቻ ነው። ስለዚህ የአርሜኒያውያን አመለካከት ክርስቶስ ለኃጢአት ሙሉ ክፍያ አላደረገም ከሚለው የግሮቲየስ አመለካከት ጋር ይመሳሰላል።

እምነትና ሥራ

ሉተራዊ አመለካከት። ለማርቲን ሉተር የጸጋ እሳቤ ብርሃን የፈነጠቀለት፤ ከ1517 ዓ.ም. በፊት ሮሜ 1፡177 ባነበበ ጊዜ ነበር። ከዚያን ጊዜ አንስቶ ከሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን አስተምህሮ በመለየት ደኅንነት በእምነት ብቻ የሚገኝ መሆኑን በጽኑ አመነ። ይህም በላቲን ‘ሶላ

* በዚህ ርእስ ላይ ተጨማሪ መረጃ ለማግኘት አባሪ አንድን ይመልከቱ።

ፊደል’ (“እምነት ብቻ”) ይባላል። ሉተር ዘጠና አምስቱን የእምነት መግለጫ ነጥቦች [theses] በዊተንበርግ ቤተ ክርስቲያን በራፍ ላይ የለጠፈበት እ.አ.አ. ጥቅምት 31 ቀን 1517 ዓ.ም. ትክክለኛው የዘመነ ተሐድሶ ጅማሪ ጊዜ ሆኖ ሊወሰድ ይችላል። በእምነት መግለጫው ውስጥ፤ ሰው ከኃጢአት ፍርድ ለመዳን የራሱን አስተዋጽኦ ማድረግ አለበት ከሚለው የርም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን አመለካከት ተጻራሪ የሆነውና ደኅንነት የሚገኘው በጾጋና በእምነት ብቻ ነው የሚለው አሳብ ተገልጧል። ከዚህም የተነሣ በርም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን እምነት፤ ሰው ለሠራው ኃጢአት ራሱን በማሠቃየት በ“ሥርዓተ ንስሐ” * ዋጋ መክፈል አለበት፤ “በኢንደልጀንስ” ***፤ እና በቀሳውስት በኩል ይመጣል የሚባለውን ይቅርታ፤ ባጠቃላይ በሰዎች በኩል ይገኛል የሚባለውን ደኅንነት ሁሉ ተቃወመ። ለሰው ልጅ መዳንና መጽደቅ የሚያስፈልገው፤ የእግዚአብሔር ጾጋ ብቻ ነው ከሚል ድምዳሜም ላይ ደረሰ። የኃጢአት ይቅርታ የሚያስገኝና ለሚያምን ሁሉ የክርስቶስን ጽድቅ የሚሰጥ፤ የእግዚአብሔር ጾጋ ብቻ ነው አለ።

በትምህርቱ ያስገነዘበው ሌላ ነገር፤ ሥራ፤ በደኅንነት ውስጥ አንዳችም ድርሻ የለውም የሚል ነበር። መልካም ሥራ የደኅንነት ውጤት ወይም ፍሬ እንጂ፤ በፍጹም የደኅንነት አንዱ ክፍል አይደለም ካለ በኋላ፤ ሥራን በሁለት በመክፈል “የሕግ ሥራ” ባለማመን ጊዜ የሚፈጸምና ለደኅንነትም ድርሻ የሌለው ሲሆን፤ ሌላው የጽድቅ ምልክት የሆነው “የእምነት ሥራ” ነው ብሏል። እነዚህ ትክክለኛና በጎ ሥራዎች በአሥርቱ ትእዛዛት ውስጥ እንደሚገኙ ሲገልጥ፡- “በዚህ ሁኔታ አሥርቱ ትእዛዛት አሉ፤ እነርሱም የመለኮትን አስተምህሮ በአጭሩ የዘገቡ ናቸው። እግዚአብሔርን ደስ ማሰኘት የሚቻለን ትእዛዛቱን ስንፈጽም ነው... ከአሥርቱ ትእዛዛት ውጪ ምንም ሥራ ወይም መልካም ነገር እግዚአብሔርን ደስ ሊያሰኘው አይችልም” ብሏል።

ካልቪኖዊ አመለካከት። ጆን ካልቪን መዳን በእምነት ብቻ ነው በሚለው ጉዳይ ላይ ከሉተር ጋር ሙሉ በሙሉ ይስማማል። ለጉዳዩ አጽንኦት በመስጠትም ጽድቅን የሕግ ከንውን እንደሆነ በመቁጠር፤ እግዚአብሔር በእምነት የቀረበውን ኃጢአተኛ እንዲሁ በጾጋው ጽድቃሃል ብሎ ያውጅለታል ይላል። ይሁን እንጂ፤ ከሉተር አስተምህሮ ጋር ሲነጻጸር፤ የካልቪን የደኅንነት አስተምህሮ የሚጀምረው፤ እግዚአብሔር ኃጢአተኛውን ከመረጠበት ሁኔታ ነው። እንደ ካልቪን ግንዛቤ፤

* በገጽ 56 ላይ የሚገኘውን የግርጌ ማስታወሻ ይመልከቱ።

** በገጽ 60 ላይ የሚገኘውን የግርጌ ማስታወሻ ይመልከቱ።

እግዚአብሔር ለደኅንነት በሚያደርገው ምርጫ ምንም ቅድመ ሁኔታ አያስፈልገውም። ምክንያቱም፤ ምርጫ በሰው እምነትና በጎ ሥራ ላይ የተመሠረተ ከሆነ፤ ጸጋነቱ ይቀራል።

ከያዕቆብ መልእክት 2:20 ጋር በተገናዘበ ሁኔታ ካልቪን ሲያስተምር፤ በሥራ መጽደቅ የሚለው፤ ጽድቅ በሥራ ይገኛል ለማለት አይደለም፤ ይልቁንም ሉተር እንዳስተማረው መልካም ሥራ የጽድቅን እውነትነት ይገልጣል ብሏል። ስለዚህ ካልቪን ስለ ጽድቅ “ጥንድ ግንዛቤ” ነበረው። እንደኛውና ቀዳሚው፤ መጽደቅ በእግዚአብሔር ፊት ተቀባይነትን ማግኘት ሲሆን ይህም የሚሆነው ጽድቅን በመልበስ አማካኝነት ነው። የሚገኘውም በእምነት ብቻ ነው። ሁለተኛውና የዚህ ውጤት የሆነው ጽድቅ ደግሞ፤ በለዎች ፊት የሚገለጥ የእምነት ጽድቅ ነው። ይህ ነው በሥራ መጽደቅ ብሏል።

የካልቪን የደኅንነት አስተምህሮ ጽድቅንና ቅድስናን ያዛመደ በመሆኑ አዲስ ምዕራፍ ከፍቷል። ሁለቱም ማለት፤ ጽድቅና ቅድስና ያላቸው ልዩነት እንደተጠበቀ እንዲሆን በማድረግ ከደኅንነት ጋር አዛምዷቸዋል። ክርስቶስ ሰውን ሳይቀድስ አያጸድቅም። ካልቪን እንደሚለው፤ ጽድቅ ወደ ቅድስና ይገፋፋል። ምንም እንኳ ጽድቅ ነጻ ስጦታ ቢሆን፤ ቅድስና ግን አማኝ የሚሰጠው የምሥጋና አጻፋ ይሆናል። ካልቪን “ማንም ቢሆን የወንጌልን ጸጋ ተቀብሎ ከቀደመው የስሕተት ሕይወቱ የማይለይ፤ ወደ ትክክለኛው መንገድ የማይገባና፤ ራሱን ለንስሐ ሕይወት የማያስገዛ ሊሆን አይገባም” በማለት ገልጧል።

አርሜኒኮባዊ አመለካከት። እግዚአብሔር ያለ ምንም ቅድመ ሁኔታ ሰዎችን ይመርጣል፤ ከሚለው የካልቪን አስተምህሮ በተቃራኒ፤ አርሜኒኮባውያን እግዚአብሔር ሁኔታን አይቶ ይመርጣል፤ ማለትም በክርስቶስ የሚያምኑት እነማን እንደሆኑ በማወቅ ለደኅንነት ይመርጣቸዋል ይላሉ። ይሁን እንጂ የደኅንነት ዕድል ለሰው ሁሉ ተሰጥቷል። ምክንያቱም ክርስቶስ ለተመረጡት ብቻ ሳይሆን፤ ለዓለሙ ሁሉ ኃጢአት ሞቷልና። ሰው ከኃጢአቱ የተነሣ ለእግዚአብሔር በጎ አጻፋ መስጠት ባይችል እንኳ፤ ለሰው ሁሉ ነጻ ምርጫን በመጠቀም ክርስቶስን ለመምረጥም ሆነ ላለመምረጥ የሚያስችለው ቀስቃሽ ጸጋ ከእግዚአብሔር ተሰጥቶታል ይላሉ። ይሁን እንጂ አማኝ መንፈስ ቅዱስን ሊቃወም፤ ወደ ዓለም ሊመለስና ደኅንነቱንም ሊያጣ ይችላል። የዘላለም ሕይወትን ለማግኘት ጽናት ወሳኝ ነው ብለዋል።

የዘመነ ተሐድሶ ትምሕርተ ቤተ ክርስቲያን

ሉተራዊ አመለካከት

ቤተ ክርስቲያን። ማርቲን ሉተር ከሮም ካቶሊካዊነት በመውጣት የቤተ ክርስቲያንን ስሕተት የለሽነት እና የልዩ ካህንነትን አስተሳሰብ ተቃውሟል። አማኞች ሁሉ ካህናት እንደሆኑም አስተምሯል። ይህ የመጽሐፍ ቅዱሳዊው እውነት ማንሰራራት ሂደት ነበር። ሉተር “ቤተ ክርስቲያን በምድር ላይ ያሉ አማኞች ሁሉ ጉባኤ ናት” ብሎ አስተማረ። እውነተኛይቱ ቤተ ክርስቲያን፡- በክርስቶስ በማመን አንድ የሆኑትን

ተሐድሷውያን ስለ ቤተ ክርስቲያን መተዳደሪያ ሕጎች ያላቸው አመለካከት

ቡድን	ቤተ ክርስቲያን	ጥምቀት	የጌታ እራት
ሉተራውያን	የማትታየው ቤተ ክርስቲያን በምድር ያሉ አማኝያን ሁሉ ስብስብ ናት። የምትታየው ቤተ ክርስቲያንን በወንጌል ቃል አገልግሎትና በምትፈጽማቸው ሥርዓቶች ትገለጣለች።	ለደኅንነት አስፈላጊ ነው። ደኅንነትን ያስገኛል። የሕፃናት ጥምቀት አስፈላጊ ነው፤ እግዚአብሔር እምነትን በውስጣቸው ይሠራል።	“ኮንብስታንቲዮቭ” [Consubstantiation] ክርስቶስ በሕብስቱና በወይት ውስጥ፤ “አብሮ እና ከበታቺ” ይገኛል።
ካልቪኖውያን	ሁሉ አቀፋዊት ቤተ ክርስቲያን በክርስቶስ ምጽአት ትሟላለች። ደኅንነት ከቤተ ክርስቲያን ውጭ ይቻላል።	የአማኝያን እምነት ምልክት ነው። የሕፃናት ጥምቀት አስፈላጊ ነው፤ የኪዳን ምልክት ነው።	ክርስቶስ በመንፈስ ይገኛል፤ ለተካፋዮቹም ፀጋን ያስተላልፋል።
አናባፕቲሳውያን	ቤተ ክርስቲያን አማኞችን ብቻ ያቀፈች ናት (ሕፃናት የቤተ ክርስቲያን አካል አይደሉም)። ራስን በመግዛት አማካይነት ቤተ ክርስቲያን ንጹሕ መሆን እንደሚገባት በአጽንኦት አስገንዝበዋል።	ጥምቀት ለአማኞች ብቻ ነው። የሕፃናት ጥምቀትን ይቃወማሉ።	መታሰቢያ ብቻ ነው። ኅብስቱና ጽዋው የክርስቶስና የሞቱ ተምሳሌቶች ናቸው። ምንም ፀጋ አይተላለፍም።

አማኞች ያቀፈች ናት። ሉተር “ክርስቲያን ወይም ክርስትና” የሚለውን ስያሜ የሚጠቀምበት፤ የቤተ ክርስቲያንን ሁሉ አቀፋዊነት ለማጉላት ነው። የቤተ ክርስቲያንን አንድ መሆን ጠብቆም፤ የምትታየውና የማትታየው በማለት በሁለት ይከፍላታል። የምትታየው ቤተ ክርስቲያን፤ የወንጌል ቃል አገልግሎትና ሥርዓት በምድር የሚፈጸምበት ስትሆን፤ የማትታየው ደግሞ ደኅንነትን በመንፈስ ቅዱስ አማካኝነት ያገኙና ከክርስቶስም ጋር የተለየ ኅብረት ያላቸው ምዕመናን ስብስብ ናት።

ጥምቀት። ሉተር የጌታ እራትና ሥርዓተ ጥምቀት፤ የእግዚአብሔር ጸጋ መተላለፊያ ናቸው በማለት አስተምሯል። እነዚህ ሥርዓታት በእግዚአብሔር ተስፋ ላይ እንጂ፤ በተቀባዩ ሰው እምነትም ሆነ ማንነት ላይ የሚመሠረቱ አይደሉም። በዚህ መሠረት ነው የኋላ ኋላ ሉተር የማያምኑም እንኳ ከቤተ ክርስቲያን ሥርዓት ጥቅም ያገኛሉ ብሎ ያስተማረው።

ሉተር ስለ ጥምቀት የነበረው አስተሳሰብ ከሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን አመለካከት እምብዛም የተለየ አልነበረም። የሥርዓተ ጥምቀቱ አፈጻጸም ከካቶሊካዊው ሥርዓት ጋር የተዛመደ ነበር። ሉተር ጥምቀት ለደኅንነት አስፈላጊ መሆኑን፤ እንደውም ዳግም ልደትን የሚያስገኝ መሆኑን አስተምሯል። በመቀጠልም ጥምቀት በእግዚአብሔርና በሰው መካከል የሚደረግ ስምምነት ሲሆን፤ እግዚአብሔር የተጠማቂውን ኃጢአት ይቅር እንደሚልና ቀጣይ ጸጋ እንደሚሰጥ ተስፋ ሲሰጥ፤ ተጠማቂው ደግሞ በኃጢአቱ ተጽጽቶ ሕይወቱን በምሥጋና ለእግዚአብሔር በመስጠት ቃል የሚገባበት ነው ብሏል። በተጨማሪም “እንጠመቅ ዘንድ ትክክለኛ ትእዛዝ አለብን፤ አለበለዚያ አንድንም . . . ይህ በመጀመሪያ ወደ ክርስቲያኑ ጉባኤ የገባንበት ሥርዓት ነው” ብሏል።

ሉተር የሕፃናትን ጥምቀትም ይደግፋል። ሕፃናት እምነትን መለማመድ ባይችሉም፤ እግዚአብሔር በቀስቃሽ ጸጋው አማካይነት በአእምሯቸው የእምነትን ሥራ ይሠራል በማለት አስተምሯል። ሕፃናትን የማጥመቅ ትምህርቱን የመሠረተውም፤ አሕዛብን ሁሉ አጥምቁ በሚለው ትእዛዝ ላይ ነው (ማቴዎስ 28: 19)።

የጌታ እራት። ሉተር በጌታ እራት ጊዜ የሚወሰደው ወይንና የሚቆረሰው ኅብስት በቀጥታ ወደ ጌታ ሥጋና ደምነት ይቀየራል የሚለውን ካቶሊካዊ አስተምህሮ ተቃውሟል። በጌታ እራት ጊዜ ክርስቶስ በአካል ይገኛል የሚል አመለካከት ስለነበረው፤ አሳቡን ከሚቃወመውና ዝቂንግሊ ከሚባለው ሰው የከረረ ተቃውሞ ገጥሞታል። ይህ የሉተር አመለካከት፤ ምንም እንኳ ወይኑና ኅብስቱ ወደ ጌታ ሥጋና ደምነት ባይቀየርም፤ የጌታ

እራት በሚወሰድበት ጊዜ፤ ክርስቶስ በኅብስቱና በወይኑ “ውስጥ፥ አብሮ እና ከበታቹ” ይገኛል የሚል ነው። ይህ አመለካከት “ኮንሰብስታንሺዬሽን” [Consubstantiation] ይባላል።

ካልቪናዊ አመለካከት

ቤተ ክርስቲያን። ሉተራውያንና ካልቪናውያን አብያተ ክርስቲያናት* ከሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ከመለየት አንጻር አንድ ቢሆኑም፥ ሊወገዙና እንዳሉ ሊቀጥሉ በሚገባቸው ጉዳዮች ላይ በመካከ ላቸው አበይት ልዩነቶች ነበሩ። ሉተራዊነት በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በግልጽ የተከለከሉ የመሰሉትንና የካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን የምታከናውናቸውን ሁኔታዎች ይቃወማሉ። ካልቪናዊ አብያተ ክርስቲያን ግን ከዚያም አልፈው የመጽሐፍ ቅዱስ ማረጋገጫ አለው የሚሉትን ነገር ብቻ ነው ከሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን የሚቀበሉት።

ሉተር፥ ቤተ ክርስቲያን የምትታየው በምትፈጽማቸው ሥርዓቶች መሆኑንና ደኅንነትንም በዚህቹ በገሃዷ ቤተ ክርስቲያን አማካይነት እንደሚገኝ በአጽንኦት ሲያስገነዝብ፤ ካልቪናውያን ግን ደኅንነት ከገሃዷ ቤተ ክርስቲያን ውጪም ይገኛል ብለው ያምናሉ። መንፈስ ቅዱስ በፈቀደው ጊዜ፥ ቦታና ሁኔታ ሊሠራና ሰዎችን ሊያድን ይችላል በማለት አስተምረዋል። ካልቪናውያን፥ የማትታየው ቤተ ክርስቲያን የሚለውን ማብራሪያ ከዚህም ሰፊ በማድረግ፥ የማትታየው ቤተ ክርስቲያን ሁሉ አቀፋዊት ናት፤ ምክንያቱም ቤተ ክርስቲያንን በአንድ ጊዜ በሁሉም ቦታ ማየት የሚችል ማንም የለም፤ እስከ ክርስቶስ ዳግም ምጽዓት ወደ ሙላቷ አትደርስም፤ ያመኑና ያላመኑትን መለየትም አይቻልም ይላሉ።

ጥምቀት። ካልቪናውያን ቅዱስ ሥርዓታት ለእምነታቸው ምልክት ይሆኑ ዘንድ ለአማኞች ብቻ ነው ሊሰጡ የሚገባ በማለት አስተምረዋል። ይሁን እንጂ እግዚአብሔር በእነዚህ ሥርዓታት አማካይነት ጸጋውን ያስተላልፋል። ካልቪናውያን፥ ጥምቀትን መውሰድ ያለባቸው የሚያምኑ ሰዎች ብቻ ቢሆኑም እንኳ፥ ሕፃናትም የኪዳኑ ተጋሪዎች መሆናቸውን ለማሳየት መጠመቅ ይኖርባቸዋል፤ ጥምቀት፥ ልጆቻቸው ወደ ኪዳኑ እንደሚገቡ ለወላጆች የመተማመኛ ምልክት ነው። ልጆችም በኪዳኑ ሥር ስለሚሆኑ የመጠመቅ መብት አላቸው ይላሉ።

የጌታ እራት። ጆን ካልቪን በጌታ እራት ጊዜ ክርስቶስ በኅብስቱና በወይኑ ውስጥ ይገኛል፥ የሚለውን የሉተር አስተሳሰብ ይቃወማል። መታሰቢያ ብቻ ነው የሚለውን የዝዊንግሊንም አሳብ ይቃወማል። በርሱ አስተምህሮ መሠረት፥ ሥርዓተ ቤተ ክርስቲያንን መካፈል የሚችሉት

* በገጽ 62 ላይ የሚገኘውን የግርጌ ማስታወሻ ይመልከቱ።

አማኞች ብቻ ሲሆኑ፤ ክርስቶስም በመንፈስ በመገኘት ሥጋወደሙን ለሚወስዱ ምዕመናን ጸጋውን ይሰጣል። ካልቪን አንድ አማኝ በጌታ እራት ጊዜ ከክርስቶስ ጋር ይሳተፋል ቢልም፤ ጎበስቱና ወይኑ ውስጥ ሳይሆን በእምነት ነው። የማያምን ሰው ሥጋ ወደሙን ቢወስድ እንኳ አማኙ የሚያገኘውን ጥቅም አያገኝም።

የአናባፕቲስቶች [Anabaptists] ወይም የዳግማዊ መጥምቃውያን አመለካከት

ቤተ ክርስቲያን። አናባፕቲስቶች ስለ ቤተ ክርስቲያን ያላቸው አመለካከት የሮም ካቶሊኮችን አመለካከት ከመቃወም አንጻር ከሌሎች ተሐድሷውያን ይልቅ ይለያል። “አናባፕቲስት” የሚለው ስያሜ እራሱ “በድጋሚ ማጥመቅ” ማለት ነው። ቤተ ክርስቲያን የአማኞች ስብስብ መሆኗን አናባፕቲስቶች አጥብቀው ይገልጣሉ። በመሆኑም ሕፃናት ማመን የሚችሉ ሰላልሆኑ የቤተ ክርስቲያን አካላት አይደሉም ይላሉ። ከሉተርና ከካልቪን በተለየ መልኩ፤ አናባፕቲስቶች በቤተ ክርስቲያንና በመንግሥት መካከል ልዩነት እንዲኖር አድርገዋል። በዚህ መሠረት ውጤት አስገኝቶ የነበረው ነገር፤ በጦርነት ጊዜ የጦር መሣሪያ መያዝና መመከትን የሚከለክለው ነበር። እንዳንዶቹ እንደውም ለአናባፕቲስቶች በፖሊስ ሠራዊት ውስጥ እንዳይቀጠሩና የዳኝነት ኃላፊነትም እንዳይሰጣቸው ጠይቀዋል።

ጌታ በተራራው ስብከት ባስተማረው መሠረት ለመኖር በመሞከርም ቀላል ዓይነት የኑሮ ዘይቤን ይከተላሉ። ለቤተ ክርስቲያን ቅድስና ከፍተኛ አትኩሮት በመስጠትም፤ ሚስቶቻቸውን በሚያጉላሉ ባሎች ላይ የሥነ-ሥርዓት እርምጃ ይወስዳሉ። በሌሎች ጉዳዮችም እንዲሁ ቤተ ክርስቲያናዊ የሥነ-ሥርዓት እርምጃ ይወስዳሉ። በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ አሳዛኙ ምዕራፍ፤ አናባፕቲስቶችን እስከሞት ድረስ በማሳደዱ ተግባር የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ብቻ ሳትሆን፤ ሉተራውያንና ካልቪናውያን መሳተፋቸው ነው።

ጥምቀት። አናባፕቲስቶች፤ መጠመቅ ያለባቸው ያመኑ ሰዎች ብቻ ናቸው የሚል ጠንካራ እምነት አላቸው። ከዚህም የተነሣ የሕፃናትን ጥምቀት ዋጋ ቢስ እንደሆነ በመቁጠር ይቃወሙታል። በመሆኑም በሕፃንነታቸው የተጠመቁትን ሰዎች በድጋሚ እንዲጠመቁ ያደርጓቸዋል። ይህን በማድረጋቸው፤ የሕፃናትን ጥምቀት ከሚደግፈውና ዝቂንግሊ ከተባለው ሰው ጋር ይለያያሉ። ጥምቀት ሊሰጥ የሚገባው በህሊናቸው በክርስቶስ ያላቸውን እምነት በግልጽ ለማሳየት ብቃት ላላቸው ብቻ ነው በማለት ነው የሚያስተምሩት። “አናባፕቲስት” የሚለው ስም (“አና” የሚለው ባዕድ

መነሻ በላቲንኛ “እንደገና” ማለት ነው፤ የእምነቱ ተከታዮች በሕፃንነታቸው የተጠመቁ ሰዎችን በድጋሚ እንዲጠመቁ በመጠየቃቸው የወጣላቸው ስም ነው። የሚያስገርመው ነገር በማጥመቅ ጊዜ አንዳንዶቹ በማጥለቅ ብዙዎቹ በመርጨት ሲያጠምቁ፤ ለአናባፕቲስቶች ግን ይህ የጎላ ጉዳይ አለመሆኑ ነው።

የጌታ እራት። በጌታ እራት ጉዳይ ሉተር ከዝዊንግሊ ጋር የነበረው ግጭት በሚገባ የታወቀ ነው። ሉተር በኅብስቱና በወይኑ ዙሪያ ጌታ ይገኛል የሚለውን አሳብ ሲቀበል፤ እና ካልሺናውያን በወይኑና በኅብስቱ አማካይነት ጸጋ ይተላለፋል ብለው ሲያምኑ፤ ዝዊንግሊ ግን የጌታ እራት የክርስቶስ ሞት መታሰቢያ ብቻ ነው በማለት አስተምሯል። ሉተር፤ ክርስቶስ “ይህ ሥጋዬ ነው” ብሎ የተናገረውን ቃል በቃል ሲወስደው፤ ዝዊንግሊ ግን ኅብስቱ የክርስቶስ ሥጋ ምሳሌ ነው ብሎ ይገነዘባል። አናባፕቲስቶችም የጌታን እራት በተመለከተ የዝዊንግሊን አሳብ ይከተላሉ። ይሁን እንጂ፤ የጌታ እራት ለአናባፕቲስቶች እጅግ ታላቅ ነገር ነው። በወንድማማች ኅብረት አብሮ መብላትና መጠጣት ብርታትና መጽናናትን፤ ከዳኑ ነፍሳት ጋር መሆን ደግሞ እርግጠኛነትን እንዲሁም “የእውነተኛው የክርስቶስ አካል” የመሆንን እምነት ሰጥቷቸዋል። የጌታ እራት በአማኞች መካከል ያለው ውስጣዊ ኅብረት ማረጋገጫ፤ እንዲሁም እርስ በርስ መንፈሳዊ ጸጋ የመካፈል አንድነት የሚገኝበት ነው።

የተሐድሷውያን ሥነ-መለኮት			
አስተምህሮ	ሉተር	ካልሺን	ዝዊንግሊ/ አናባፕቲስቶች
ሰለ ቅዱሳት መጻሕፍት	ለእምነትና ለደኅንነት ስሕተት የለሽ ብቸኛ ባለሥልጣን ናቸው። ቅዱሳት መጻሕፍት ወደ ክርስቶስ ያመለክታሉ።	ቤተ ክርስቲያን ሳትሆን መጽሐፍ ቅዱስ ነው የመጨረሻው ባለሥልጣን። ሳይንሳዊ ትንታኔ ለመስጠት የመጀመሪያው ሰው ነው።	ዝዊንግሊ፡- ስሕተት የለሽ ባለሥልጣን፡- ሁሉንም ድርጊት መወሰን አለበት። ቅዱሳት መጻሕፍት ይፈጸማሉ። ተራ ሰዎች ሊረዱ ይችላሉ።
አስቀድሞ- መወሰን	ሁሉም ሁኔታዎች በእግዚአብሔር ተወስነዋል። ሁለትዮሽ አስቀድሞ መወሰንን አስተማረ።	ሰው አቅመ ደካማ በመሆኑ የእግዚአብሔር አስቀድሞ መወሰን አስፈላጊ ነው።	አስቀድሞ መወሰን በእግዚአብሔር ጥበቃ ላይ የተመሠረተ ነው።

የተሐድሷው ያን ሥነ-መለኮት

አስተምህሮ	ሉተር	ካልቪን	ዝዊንግሊ/አናባፕቲስቶች
ክርስቶስ	በጌታ እራት ጊዜ፣ ሰብአዊ ተፈጥሮው -እንደ በሁሉ ቦታ መገኘት- ያለውን መለኮታዊ ባሕርይ ይወስዳል።	ቀጥተኛ አመለካከት፤ አንድ አካል በሁለት ባሕርይ፣ ምንም ውሕደት ሳይኖር።	ቀጥተኛ አመለካከት፤ አንድ አካል በሁለት ባሕርይ፣ ምንም ውሕደት ሳይኖር።
ሰውና ኃጢአት	ሰው በኃጢአት የተበከለና ራሱን ነጻ ማድረግ የማይችል ነው። በኃጢአት የተነሣ ጸጋ አስፈላጊ ነው።	ሰው በኃጢአት የተበከለና ራሱን ነጻ ማድረግ የማይችል ነው። በኃጢአት የተነሣ ጸጋ አስፈላጊ ነው።	ሰው በኃጢአት የተበከለና ራሱን ነጻ ማድረግ የማይችል ነው። በኃጢአት የተነሣ ጸጋ አስፈላጊ ነው።
ሥርየት	ክርስቶስ ስለ ሰው ዘር ሁሉ የምትከክሩ ሞት ሞተ።	ክርስቶስ ስለ ሰው ዘር ሁሉ የምትከክሩ ሞት ሞተ።	ክርስቶስ ስለ ሰው ዘር ሁሉ የምትከክሩ ሞት ሞተ።
ደኅንነት	ጽድቅ በእምነት ብቻ ነው፣ በሥራ አይደለም።	በእምነት መጽደቅ ለአማኙ ጽድቅን በማልበስ የሚመጣ የእግዚአብሔር የፍትሕ ሥራ ነው። መሠረቱ ቅድመ ሁኔታ የሌለበት ምርጫ ነው።	ክርስቶስ የምትከክሩ ሞት ሞተ፤ የውርስና የግል ኃጢአቶችን ከፈለ። ደኅንነት በእግዚአብሔር ዘላለማዊ ምርጫ ላይ የሚመሠረት ነው።
ቤተ ክርስቲያን	ሁሉም አማኞች ካህናት ናቸው፣ በዓለም ላይ ያሉ አማኝያንን ሁሉ ያቀፈች ናት።	ደኅንነት ከቤተ ክርስቲያን ውጭም ይገኛል። ቤተ ክርስቲያን የምትታይም የማትታይም ናት።	አናባፕቲስቶች፡- ቤተ ክርስቲያን አማኞችን ብቻ ያቀፈች ናት፤ ሕፃናት አይካተቱም። ቤተ ክርስቲያንና መንግሥት ለየብቻ ናቸው። አማኞች የጦር መሣሪያን ፈጽሞ የማይዙ ናቸው።
ጥምቀት	ጸጋን ያስተላልፋል። የኃጢአት ይቅርታን ያስገኛል፤ ለደኅንነት አስፈላጊ ነው። ሕፃናት ይጠመቃሉ።	ለአማኞች ብቻ ነው፣ ሕፃናት ግን በኪዳን ውስጥ ያሉ መሆናቸውን ለማሳየት ይጠመቃሉ።	ዝዊንግሊ፡- ሕፃናት ይጠመቃሉ። አናባፕቲስቶች፡- አማኞች ብቻ፤ የሕፃናትን ጥምቀት ይቃወማሉ።
የጌታ እራት	ክርስቶስ በጌታ እራት ጊዜ በእውን ይገኛል። ያላመኑም ቢወስዱት ጥቅም ሊያገኙበት ይችላሉ።	ጸጋን ያስተላልፋሉ። አማኝ በእምነት አማካይነት ከክርስቶስ ጋር ይሳተፋሉ።	ዝዊንግሊ፡- መታሰቢያ ብቻ ነው። ኅብስቱ የክርስቶስ ሥጋ ምላሴ እንጂ እውነተኛው አካሉ አይደለም።

ዘመናዊ ሥነ-መለኮት

ምንም እንኳ ከአሥራ ሰባተኛው እስከ ሃያኛው ምዕተ ዓመት ያለውን እድገት ዘመናዊ ብሎ መጥራት ግር የሚያሰኝ ቢመስል፤ በሺህ የሚቆጠሩ ዓመታትን ታሪክ ከማጥናት አኳያ ሲታይ ግን ተገቢ ስያሜ ይሆናል። ይህ ርእስ ለዚህ ምዕራፍ የተሰጠውም ከዚህ አንጻር ነው።

በዘመናዊቱ ቤተ ክርስቲያንና በጊዜው (በሀያኛው ምዕተ ዓመት) ትምህርተ-መለኮት እድገት መካከል ድርብርቦሽ ይታያል። በመሆኑም ይህ ምዕራፍ ተሐድሶውን ተከትለው የመጡትን ዋና ዋና ሥነ-መለኮታዊ አመለካከቶች ባጭሩ ይቃኛል።

ኪዳናዊ ሥነ-መለኮት

ኪዳናዊ ሥነ-መለኮት፤ ከተሐድሶ እንቅስቃሴ የወጣ ወይም ያደገ ሲሆን፤ በተለይም እንደ ዝዊንግሊ፤ ቡሊንጀር፤ ካልቪንና ኮሲየስ የመሳሰሉ ሰዎች ሥነ-መለኮታዊ መጣጥፎች ውጤት ነው። እነዚህ ሰዎች፤ ዛሬ ኪዳናዊ ሥነ-መለኮት [Covenant Theology] በመባል ለሚታወቀው ትምህርት መሠረት ጥለዋል። ከ1586-1629 የኖረውና፤ ካልቪኖዊው የትምሕርተ መለኮት ምሁር የባዘሉ ዮሐንስ ዎሊቢየስ [Johannes Wollebius]፤ እንዲሁም ከ1576-1633 የኖረው ፒዩሪተኑ ዊሊየም ኤምዝ [William Ames] ለኪዳናዊው ሥነ-መለኮት እድገት ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርገዋል። ከ1603-1669 የኖረውና ኤምዝ የተባለው ሰው ደቀመዝሙር የነበረው ዮሐንስ ኮሲየስም [Johannes Cocceius] ለኪዳናዊው ሥነ-መለኮት በሥርዓት መቀናጀት ትልቅ አስተዋጽኦ አድርጓል።

ኪዳናዊ ሥነ-መለኮት ሁለት ዋና ዋና መልኮች ያሉት ሲሆን፤ እነርሱም የሥራ ኪዳንና የጸጋ ኪዳን በመባል ይታወቃሉ። የሥራ ኪዳን ብሎ ይጠራው ኪዳን ውስጥ በግልጽ ባይጠቀስም አሳቡ ነበር። እንደ ኪዳናዊ ሥነ-መለኮታዊያን አባባል፤ እግዚአብሔር ከአዳም ጋር ኪዳን የገባው፤ ከውድቀት በፊት ነው። በዚህም ኪዳናዊ የሙከራ ጊዜ አዳም ቢታዘዝ የዘላለም ሕይወት እንደሚያገኝ ተስፋ ተገባለት፤ ባይታዘዝ ግን፤ ሞት የተገባው ሊሆን። በዚህ ሙከራ አማካይነት አዳም የሰው ዘር ሁሉ ተጠሪ ሆነ። ቢታዘዝ ኖሮ ለሰው ዘር በሙሉ የጽድቅ በረከት ይሆን ነበር። አዳም ባለመታዘዙ በኃጢአት ወደቀ፤ የርሱ አለመታዘዝ ለሰው ልጆች ሁሉ እንደውርስ የሚተላለፍ ሆነና ሁሉም በኃጢአትና በኃጢአት ሥልጣን ሥር ሆኖ ይወለድ ጀመር።

እግዚአብሔር ከውድቀት በኋላ የሰውን ዘር በሙሉ ከሚወክለው አዳም ጋር ሌላ ቃል ኪዳን ገባ። በዚሁ መሠረት ከምህረቱ ባለጠግነት የተነሣ በክርስቶስ ለሚያምኑ ሁሉ የዘላለም ሕይወትን ተስፋ ሰጣቸው። ይህ “የጸጋ ኪዳን” የተመሠረተው፣ በዋነኛነት “በቤዛነት ኪዳን” ላይ ሲሆን፣ ዓለም ሳይፈጠር በፊት በሥላሴ ዘንድ አብ በሞቱ ለዓለም ደገነነት ለመስጠት የወደደውን ወልድን በቤዛነት ወክለው። ይህ የጸጋ ኪዳን የቤዛነት ኪዳን መፈጸሚያ በመሆኑ፣ ተፈጻሚነቱም ለተመረጡት ብቻ ይሆናል የሚል ግንዛቤ ነው ያገኘው።

ሉተራዊ ሥነ-መለኮት

በአሥራ ስድስተኛው መቶ ምዕተ ዓመት፣ የሉተራዊነትን መመሥረት ከተል ብሎ፣ በጀርመን ዩኒቨርሲቲዎች ውስጥ ገና ሥር መስደድ የጀመረው የአዲሱ-አርስጣጣሊስ አስተሳሰብ በሉተራዊው ሥነ-መለኮት ተጽዕኖ ተደርጎበት ነበር። ሉተራዊውን አስተምህሮ ለማጥፋት አልነበረም። ከ1635-1705 በኖረውና ፊሊፕ ያዕቆብ ስፒነር [Phillip Jacob Spener] በተባለ ጀርመናዊ መጋቢ የተመራው የሃይማኖተኛነት እንቅስቃሴ የሊቃውንትን ሥነ-ዘዴ በመቃወም ሕዝቡን ለግልና ለመንፈሳዊ ልምምድ [Pietism]* አነሣ። ከ1679-1754 የኖረውና ክርስቲያን ዎልፍ [Christian Wolff] የተባለ ጀርመናዊ የሂሳብ ሊቅና ፈላስፋ፣ ማንኛውም ነገር ያለማረጋገጫ እውቅና ሊያገኝ አይገባም በማለት ሉተራዊውን ሥነ-መለኮት ወደ “አመዛዛኝነት” [ራሽነሊዝም/Rationalism]* መራው። ከዚህ አስተሳሰቡ በመነሣትም አመክንዮንና እምነትን ለማስማማት ሞከረ። ውጤቱ ግን ለአመክንዮ የበለጠ ዋጋ የሚሰጥ ሆነ።

ዘመነ-ተሐድሶን ተከትሎ እራሱን የቻለ ሉተራዊ ሥነ-መለኮት ብቅ አለ። የዚህ ሥነ-መለኮት መሠረቱ፣ ቅዱሳን መጻሕፍት ብቻ [‘sola scriptura’] የሚለውና በክርስቲያኖች ላይ አስተማማኝ ሥልጣን ሊኖረው የሚገባ መጽሐፍ ቅዱስ ብቻ ነው የሚለው ነው። ይህ እውነት ነበር፣ በ1517 ሉተርን ከሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን እንዲወጣ ያደረገውና ለሉተራዊው ሥነ-መለኮት ወደ 1600 ዓ.ም. ሁኔታ መሸጋገር ምክንያት የሆነው። የዘመነ-ተሐድሶን እንቅስቃሴ ተከትሎ፣ ለሉተራዊው ሥነ-መለኮት ወሳኝ የሆነው ሁለተኛ አስተምህሮ፣ የእግዚአብሔር ሰውን ማጽደቅ ሥራ የተመለከተ ነበር። እንደ ሉተርና ተከታዮቹ ከሆኑ፣ የዚህ ጽድቅ መሠረቱ የኃጢአት ሥርየት የሚያስገኘው የክርስቶስ ሞት ብቻ ነው። በ1530 ዓ.ም. አውግስቦርግ [Augsburg] በተባለው ሥፍራ የወጣው

* በዚህ ርእስ ላይ ተጨማሪ መረጃ ለማግኘት አባሪ እንድን ይመልከቱ።

መግለጫም ማጽደቅ ማለት “አንድን ሰው ጸድቅ ብሎ ማወጅ፤ በሌላ ሰው ጽድቅ (ማለት በክርስቶስ ጽድቅ) በደለኛውን ነጻ ማውጣት ማለት ነው” ብሏል።

ሦስተኛውና ወሳኙ ሉተራዊ አስተምህሮ ደግሞ፤ ‘ሶላ ፊዴ’ [‘sola fide’]፡- ሰው ደኅንነትንና የእግዚአብሔርን ጽድቅ ለማግኘት እምነት ብቻ ነው የሚያስፈልገው የሚለው ነው።

ካልቪናዊ ሥነ-መለኮት

ካልቪናዊው አስተምህሮ፤ ከሉተራዊውና ከአናባፕቲስታዊው ይለያል። ካልቪናዊው ሥነ-መለኮት “የክርስትና ሃይማኖት ድንጋጌዎች” [Institutes of the Christian Religion/ኢንስቲቲውትስ ኦፍ ዘ ክርስቲያን ሪሊጅን] በተሰኘው በራሱ በጀን ካልቪን መጽሐፍ ውስጥ የሚገኝ ነው። ቢሆንም በትምህርቱ ደጋፊዎች ዘንድ ልዩነቶች አሉ። በጥያቄና መልስ የተዘጋጁ አንዳንድ ትምህርቶችና የእምነት መግለጫዎች [Catechism/ካተኪዝም] የዚያ ዘመን ውጤቶች ናቸው። ከ1504-1575 በኖረውና ዝዊንግሊ የተባለውን የሥነ-መለኮት ሰው በተካው ጀሃን ቡሊንጀር [Johann Bullinger] በ1536 ዓ.ም. የተዘጋጀው መግለጫ (“የመጀመሪያው ሄልቭቲክ መግለጫ”) እና ሌሎች ጽሑፎች የስዊዘርላንድ ትናንሽ ከተሞች ካልቪናውያን የተሳተፉባቸው ናቸው። በዚሁ ቡሊንጀር በተባለ ሰውዬ በ1566 ዓ.ም. የተዘጋጀው “ሁለተኛ መግለጫ” በላቲንኛ፤ በጀርመንኛና በፈረንሳይኛ ታትሞ ከበፊቱ የላቀ ተጽዕኖ አሳድሯል። በ1563 ሄይድበርግ [Heidelberg] በተባለችው ከተማ የተዘጋጀው የካታኪዝም ትምህርትም እስከ ዛሬ ሰፋ ያለ ተጽዕኖ አለው።

ከላይ የተጠቀሰው “የክርስትና ሃይማኖት ድንጋጌዎች” የተሰኘው የካልቪን ጽሑፍ፤ እንግሊዝ ውስጥ ባሉ ፒዩሪተኖች* እና ፕሬስቢቴሪያኖች** ዘንድ ተቀባይነትን አገኘ። ሌላው ቀርቶ አንዳንድ “የተለዩ ባፕቲስቶች” በመባል የሚታወቁ አናባፕቲስቶች፤ ደኅንነት ለተመረጡ ነው የሚለው አሳብ ተከታዮች መሆናቸውን ለመግለጥ ሲሉ የካልቪናዊው ሥነ-መለኮት ተከታዮች ሆነዋል። “የዌስትሚኒስተር

* በዚህ ርእስ ላይ ተጨማሪ መረጃ ለማግኘት አባሪ አንድን ይመልከቱ።

** “የፕሬስቢቴሪያን [Presbyterian] ቤተ ክርስቲያን” በሁለት ባሕርያቶቿ ትታወቃለች፡- (1) በሥነ-መለኮት፤ ካልቪናዊት ናት። (2) በመተዳደሪያ ሥርዓቷ፤ በሽማግሌዎች (በግሪክ፤ ‘ፕሬስቡቲየስ’) በሚባሉት በጉባኤ አባላት በሚመረጡ ሽማግሌዎች ትተዳደራለች። በተጨማሪም ከተመረጡት ሽማግሌዎች አንዱ እና “አስተማሪ ሽማግሌው” (መጋቢው) በከፍተኛ፤ አውራጃ ደረጃ ቤተ ክርስቲያኒቱን ይወክላሉ።

የእምነት መግለጫ” [Westminster Confession of Faith/ ዌስትሚንስተር ኮንፌሽን ኦፍ ፌይዝ] የተሰኘው የእምነት መግለጫ፤ እንግሊዝ ውስጥ ባሉ የካልቪናዊ እምነት ተከታዮች ዘንድ የአስተምህሮ መለኪያ ሆኗል።

ካልቪናዊው ሥነ-መለኮት እስከ ኒዘርላንድ ድረስ ተስፋፍቶ ነበር። እንዲያም በመሆኑ እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ የነበሩ ታላላቅ ተከታዮችን አፍርቷል። ከእነዚህም ውስጥ ኸርመን ባቪንክ [Herman Bavinck] (1895-1964) እና አብርሃም ካይፐር [Abraham Kuyper] (1837-1920) የተባሉት ይገኙበታል። ካይፐር “አምስተርዳም ፍሪ ዩኒቨርሲቲ” የተሰኘውን ተቋም የመሠረተና የሆላንድ ጠቅላይ ሚኒስትር የነበረ ነው። ሌሎችም የካልቪንን አስተምህሮ የተከተሉ የ20ኛው ክፍለ ዘመን ታላላቅ ሰዎች ነበሩ። እነዚህ ውስጥ የስኮትላንዱ ጄምስ ኦር [James Orr] እና ቢንያም ዋርፊልድ [Benjamin Warfield]፤ ግሬሽም ሜቸን [Gresham Machen] እና ቆርኔሌዎስ ቫን ቲል [Cornelius van Til] የተሰኙ አሜሪካውያን ይገኙባቸዋል።

የካልቪን ሥነ-መለኮት ዋና አሳብ በ1619 ዓ.ም. በወጣው “የዶርት ሲኖደስ ቀኖናዎች” [Synod of Dort] ውስጥ ሊጠቃለል ይችላል። ይህም ለጀኮበስ አርሜኒዮስ “ሪሞንስትረንስ” [Remonstrance] የአስተምህሮ ማረጋገጫ፤ የተሰጠ ምላሽ ነበረ። በዶርቱ ሲኖድ ካልቪናዊነትን በአጭሩ የሚገልጡ አምስት አዎንታዊ መግለጫዎች ተሰጥተዋል፡- (1) የሰው አጠቃላይ ጎዶሎነት፤ (2) እግዚአብሔር ሰዎችን ያለምንም ቅድመ ሁኔታ መርጧል፤ (3) የክርስቶስ ደም የፈሰሰው ለተመረጡት ብቻ ነው፤ (4) የሚድኑት ሊገድቡት የማይቻላቸው ጸጋ ተሰጥቷቸዋል፤ (5) የጻድቃን ጽናት።

ለዘብተኛ ሥነ-መለኮት

ለዘብተኛ ሥነ-መለኮት በአሥራ ስምንተኛው ክፍለ ዘመን ጀርመን ውስጥ ተጀመረ። እንደ ለዘብተኛ የሃይማኖት አባት የሚታወቀው፤ ከ1724-1804 የኖረው አማኑኤል ካንት [Immanuel Kant] ነው። ካንት፤ ስለ እግዚአብሔር ህልውና የሚቀርቡ ማረጋገጫዎችን በመካድ፤ ሰው እግዚአብሔርን ለማወቅ የሚችለው በአመክንዮ ዘዴ ብቻ ነው ብሏል። ይህ ዓይነቱ የሥነ-መለኮት አቀራረብ “ዘመነ አብርሃት” የተሰኘ ሲሆን የጊዜው የሳይንስ እውቀትና ፍልስፍናዊ እንቅስቃሴ ውጤት ነው። ይህ አመለካከት ሲወርድ ሲዋረድ የመጣን ባሕልና የቅዱሳት መጻሕፍትን ሥልጣን በጥርጣሬ በማየት በምክንያታዊነት ላይ ብቻ ያተኩራል። ከ1768-1834 የኖረውና ፍሬድሪክ ሽለይርማከር በመባል የሚታወቀው ሰው

“በስሜት” ላይ በማትኮር ለሥነ-መለኮት አዲስ መልክ ሰጥቶታል። ሽለይርማከር ሥነ-መለኮትን ከዘመኑ አስተሳሰብ ጋር ተስማሚ ለማድረግ ሞክሯል። በትምህርቱም ሃይማኖት በእምነት መግለጫ አይወሰንም፤ ይልቁንም ስሜትን በሚገልጡ ሥዕል፤ ሥነ-ጽሑፍና በመሳሰሉት እንጂ ብሏል። ሽለይርማከር ሃይማኖትን የሚገልጠው “የፍጹም ጥገኝነት ስሜት” በማለት ነው። ኃጢአትን ደግሞ በራስ ወዳድነት ስሜት ከዚህ ዓለም ጋር መያያዝ ብሎታል።

ከ1770-1831 የኖረው ጆርጅ ሄገል [George Hegel] ደግሞ ለዘብተኛነትን ወደ ሌላ አቅጣጫ ወስዶታል። ሄገል የአዝጋሚ ለውጥን እሳቤ ወደ ታሪክና ወደ ሃይማኖት በማምጣት፤ ታሪክ ማለት የሁለት ተቃራኒ እንቅስቃሴዎች መገናኛ ነው፤ የሁለቱም ውጤት በአንድ ላይ ጥምር ይሆናል ብሏል። ብዙ ሰዎች ከ1792-1860 የኖረው ፈርዲናንድ ባወር [Ferdinand Baur] እና ከ1844-1918 የኖረውን ዩሊየስ ዌልሃውዝ [Julius Wellhausen]፤ መጽሐፍ ቅዱስን በሂሳብ ትችት እንዲያጠኑ ያደረጋቸው፤ የሄገላዊው ፍልስፍና ተጽዕኖ መሆኑ ይሰማቸዋል። በዚህ ሳቢያ ቅዱሳት መጻሕፍትን የጻፏቸውን ሰዎች ማንነት አስመልክቶ የነበረውን አመለካከት የሚፈታተን “ጥልቅ የትንተና ጥናት” [“Higher Criticism”/“ሀዋር ክሪቲሲዝም”]* ተፈጠረ።

የለዘብተኛ ሥነ-መለኮት ዋነኛ ትምህርቶች የሚከተሉትን ያካትታሉ። ለሰብአዊ አመክንዮና ለልምድ አጽንኦት መሰጠት፡- ሃይማኖታዊ እምነቶች በሰብአዊ የምክንያት ሚዛንነትና በሳይንስ ተፈትነው ማለፍ አለባቸው፤ ክርስትናም ከዘመናዊው ዓለም ጋር መስማማት አለበት። መጽሐፍ ቅዱስ ስሕተት አልባና ሥልጣናዊ መጽሐፍ አይደለም፡- የሌሎች ሰዎች ልምምድ ዘገባ ነው፤ ከአርአያነት ያለፈ ዘላለማዊ ዋጋና ጥቅም ያለው አይደለም። በተፈጥሯዊና በልዕል ተፈጥሯዊ ክስተቶች መካከል ልዩነት የለም፡- በእምላክና በተፈጥሮ፤ በሰውና በእንስሳት፤ በክርስቶስና በሰው መካከል ያለውም ልዩነት ዝቅ ብሏል። የዚህ ሂደት አመክንዮአዊ ውጤት ሁሉ፤ ፓንቴይዝም [Pantheism]* ነው።

ለዘብተኛነት መጪው ዘመን በሰው ጥረት መልካም ይሆናል፤ የሚል ተስፋኛ አመለካከት ነበረው። ይሁን እንጂ በአንደኛው የዓለም ጦርነትና ሃይማኖትን በአዲስ መልክ በማየት ብቅ ባለው አዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት ምክንያት በጊዜው ተቀባይነትን አጥቷል።

* በዚህ ርእስ ላይ ተጨማሪ መረጃ ለማግኘት አባሪ አንድን ይመልከቱ።

የአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት ሥነ-መለኮት

ምንም እንኳ የአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት ሥነ-መለኮት አዲስ ቢሆን ቀጥተኝነት የለውም። ይህ ሥነ-መለኮት ለለዘብተኝነት መውደቅ የተሰጠ አጻፋ ነው። የአንደኛው የዓለም ጦርነት መቀስቀስ፣ የኃጢአትን ነባራዊነት በመካድ ስለ ሰው ጥሩነት ይሟገት የነበረውን የለዘብተኝነት ሥነ-መለኮታዊ ስሕተት አጋልጧል። ከ1886-1968 የኖረው ካርል ባርት [Karl Barth]፣ ለዘብተኛ አመለካከቱን ትቶ ቅዱሳት መጻሕፍትን በአግባቡ ማጥናት ጀመረ። በ1919 የታተመው የባርት “የሮሜ መልእክት ማብራሪያ”፣ ለዘብተኝነት የተለየ የአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት ሥነ-መለኮት ጅማራ ነው ተብሎ ይገመታል። ይሁን እንጂ በዚህ ውስጥ ሰፊና የተለያየ ሥነ-መለኮታዊ አስተያየቶች አሉት።

ከ(1813-1855) የኖረው ዴንማርካዊ የሥነ-መለኮት ሊቅና ፋላስፋ፣ ሶረን ክርከጋርድ [Soren Kierkegaard] ለሥነ-መለኮት ልምምድ አስፈላጊ ነው በሚለው አሳብ ላይ አተኮረ። ይህን አመለካከት በኋላ የአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት ሥነ-መለኮታዊያን አዳበሩት። ክርከጋርድ የአገሩ ተወላጆች የቤተ ክርስቲያንን የእምነት መግለጫ በቃላቸው በማነብነብ ወዲያው ክርስቲያንና የብሔራዊቱ ቤተ ክርስቲያን አባል ሆነው የሚቆጠሩበትን የይስሙላ ሃይማኖት ተቃወመ። በርሱ አስተምህሮ መሠረት፣ የክርስትና ሕይወት አስተምህሮን ማመን ብቻ ሳይሆን፣ ልምምድንና ራስን መስጠት ይጠይቃል። አምላክ ቅርብና በሁሉ ነገር ውስጥ የሚገኝ ነው ከሚለው የለዘብተኞች አመለካከት ተቃራኒ በሆነ መንገድ፣ የአምላክን ምጡቅነትና በቃላሉ የማይታወቅ መሆን አስተማረ። ሰው አምላክን ለማወቅ “የእምነት እመርታ” ያስፈልገዋል አለ። የዚህ ሰው አስተምህሮ ሥነ-መለኮት፣ “ተስፋ-የለሽ ሥነ-መለኮት” በመባል ይታወቃል። የእውነት መለኪያ የግል ልምምድ ነው፣ በሚለው አስተሳሰብ ላይ የሚያተኩረው ህልውነት [Existentialism]* የተፈጠረውም ከክርከጋርድ የሥነ-መለኮት አስተምህሮ ነው።

ካርል ባርት የአምላክን ምጡቅነትና በሃይማኖት የግል ልምምድን አስፈላጊነት በመቀበል የክርከጋርድ ተከታይ ሆነ። እግዚአብሔር ምጡቅ ከመሆኑ የተነሣ በተጨማሪ ልናውቀው አይቻለንም፤ ልናውቀው የምንችለው ሕሊናዊ በሆነ ልምምድ ነው በማለትም አስተማረ። ከ1889-

* ህልውነት [Existentialism] ከ1813-1855 ዓ.ም. በኖረው ዴንማርካዊ ፋላስፋ በሶረን ክርከጋርድ የተጀመረ ፍልስፍና ነው። ይህ ፋላስፋ፣ ሰው ከእግዚአብሔር ጋር ሊኖረው ስለሚገባ መንፈሳዊ ግጥምጥሞሽ አስፈላጊነት አፅንኦት የሰጠና፤ ዝም ብሎ እውነታዎችንና ድንጋጌዎችን ከማመን ይልቅ በግላዊ መስጠት ላይ አጥብቆ ያተኮረ ሰው ነው።

1966 የኖረውና ኤሚል ብሩነር [Emil Brunner] የተባለው ሰው ደግሞ የሚታወቀው፤ ለአስተምህሮ ክርስቶስ በሰጠው አጽንኦት ነው። ይህ ሰው የለዘብተኛነት አስተምህሮ ለክርስቶስ ያለውን አመለካከት በመቃወም፤ እግዚአብሔርን ለማወቅ ከእግዚአብሔር ጋር በግል መገናኘት እንደሚያስፈልግ አስተማረ። እግዚአብሔር ሰውን የሚገናኘው ሰው መከራና ጣጣ ሲገጥመው ነው ከሚለው ትምህርቱ በመነሣት ለዚህ ሰው አስተምህሮ “የጣጣ ሥነ-መለኮት” [Crisis Theology] የሚል ስያሜ ተሰጥቶታል። ከ1892-1971 የኖረው ራይንሆልድ ኒቡር [Reinhold Niebuhr] በዲትሮይት (አሜሪካ) ውስጥ የሠራተኞች መደብ መጋቢ እንደመሆኑ፤ ማሕበራዊ ሥነ-ምግባር ላይ ነበር ያተኮረው። ከ1884-1976 የኖረው ሩዶልፍ ቦልትመን [Rudolf Bultmann] የተባለው ሰው ደግሞ፤ የመጽሐፍ ቅዱስን ተአማኒነት ክዷል። በተጨማሪም ቤተ ክርስቲያን ስለ እግዚአብሔርና ስለ ክርስቶስ እውነቱን ባለማስተማሯ ምክንያት ሰዎች ግራ እንዲጋቡ አድርጋለች ብሏል። አስተሳሰቡም በብዙ ሥነ-መለኮታውያን ላይ ተጽዕኖ በማሳደሩ “ቦልትመናዊነት” በመባል የአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት አንድ ክፍል ሆነ።

የአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት ዋነኛ አስተምህሮዎች የሚከተሉት ናቸው። መጽሐፍ ቅዱስ በራሱ የመለኮት አሳብ የተገለጠበት ሳይሆን፤ ስለተገለጠው ነገር የተሰጠ ምስክር ነው። ከእግዚአብሔር ቃል ጋር አቻነት የለውም፤ እግዚአብሔር በቃላት አይገለጥምና። ኢየሱስ ክርስቶስ የእግዚአብሔር መገለጥ የትኩረት ነጥብ ነው። ሰው ከእግዚአብሔር ጋር ሊገናኝ የሚችለው፤ ከክርስቶስ ጋር በግሉ በሚያደርገው ልምምዳዊ ግንኙነት አማካይነት ይሆናል። እንደ ክርስቶስ ትንሣኤ ዓይነት የቅዱሳት መጻሕፍት ሁነቶች ታሪክ ሳይሆኑ አፈታሪክ ናቸው። በዚህ ጽሑፍ አገባብ መሠረት፤ አፈታሪክ ምጡቅ የሆነውን፤ በልምምድ ብቻ የሚገኘውንና ምድራዊው የታሪክ መመዘኛ እውነት ወይም ሐሰት ብሎ ተጽዕኖ የማያደርጉበትን የእግዚአብሔር እውነት ያመለክታል። ታሪክ ከታሪክ አኳያ ማረጋገጫ ይገኛለታል። በዚህ መሠረት ዝቅተኛው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ስሕተት ሊገኝበት ይችላል፤ ተገኝቶበታልም። አፈ ታሪክ ግን በታሪክ የሚረጋገጥ አይደለም። በመሆኑም የቅዱሳት መጻሕፍት ከፍተኛው ክፍል ስሕተት አይገኝበትም። ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተጠቀሱት ታሪኮች በተጠቀሰው ጊዜና ሥፍራ ሆነዋል፤ ወይስ አልሆኑም የሚለው ክርክር ጥቅም የለውም። የመጽሐፍ ቅዱስ ብዙ ክንውኖች አፈታሪክ መሆናቸው ያላቸውን ከፍተኛ ትርጉምና ተቀባይነት አይሸረውም። እግዚአብሔር ምጡቅ ነው። በሰውና በእግዚአብሔር መካከል ፍጹም ልዩነት ስላለ፤ ሰው ከእግዚአብሔር ጋር ሕብረት ለማድረግ የሚቻለው “በእምነት እመርታ” ብቻ ነው።

መደምደሚያ

ይህ እንግዲህ ታሪካዊው ሥነ-መለኮት ነው። ያለፉ ሥነ-መለኮታውያንን ጠንካራ ጎን መውሰድና፣ ስሕተታቸውን አለመቀበል የወቅቱ ክርስቲያን ኃላፊነት ይሆናል። እንዲያ ለማድረግ የሚቻለውም አስተምህሮዎችን በእግዚአብሔር ቃል ብርሃን በመመዘን ብቻ ነው። መጽሐፍ ቅዱስ የተሰጠን ለዚህ ጥቅም ነውና (2ኛ ጢሞቴዎስ 3፡16-17)።

ሥነ-መለኮታዊ አመለካከት፣ በዘመናዊ ቤተ ክርስቲያን		
ንጽጽሮች	ተከታዮች	መለያ ባሕርያት
ኪዳናዊ ሥነ-መለኮት	ዮሐንስ ዎሊቢየስ፣ ዊሊየም ኤምፕዝ፣ ዮሐንስ ቮሊየስ፣ ዘመናዊ ተከታዮች	የሥራ ኪዳን ማለት፣ በታዛዥነት አማካይነት የሚኖር ሕይወት ማለት ነው። የፀጋ ኪዳን ማለት፣ በእምነት አማካይነት የሚኖር ሕይወት ማለት ነው።
ሉተራዊ ሥነ-መለኮት	ማርቲን ሉተር፣ ሉተራዊ ሥነ-መለኮታውያን	ቅዱሳን መጻሕፍት ብቻ። እምነት ብቻ። አማኞች በክርስቶስ ሞት ላይ በተመሠረተ እምነት አማካይነት ጽድቅን ያገኛሉ።
ካልቪናዊ ሥነ-መለኮት	ጆን ካልቪን፣ አብርሃም ካይፐር፣ ቢንያም ዋርፊልድ፣ ዘመናዊ ካልቪናዊ ሥነ-መለኮታውያን	የሰው አጠቃላይ ንድፍነት። ቅድመ ሁኔታ የሌለበት ምርጫ። ሥርየት ለተወሰኑ ሰዎች ብቻ። የማይገታ ፀጋ። የቅዱሳን ጽናት።
ለዘብተኛ ሥነ-መለኮት	አማኑኤል ካንት፣ ፍሬድሪክ ሽለይርማከር፣ ጆርጅ ሄገል፣ ሌሎች ለዘብተኞች	ለሰው ምክንያታዊነት እና ለልምምድ አጽንኦት ይሰጣል። መጽሐፍ ቅዱስ እንከን የለሽ አይደለም። ስለ ሰው ተፈጥሮ አመለካከት አለው።
የአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት	ካርል ባርት፣ ሶሪን ክርክጋርድ፣ ሩዶልፍ በልትመን፣ ሌሎች የአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት ሥነ-መለኮታውያን	በልምምድ ላይ አጽንኦት ማድረግ። መጽሐፍ ቅዱስ እንከን የለሽ አይደለም፤ የመገለጥ ምስክር ብቻ ነው። የመጽሐፍ ቅዱስ ብዙ ሁነቶች “አፈታሪክ” ናቸው።